

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

Socialinės pedagogikos ir psichologijos magistrantūros studijų programa

Rita Abramavičienė

**SENYVO AMŽIAUS ŽMONIŲ SOCIALINĖS PROBLEMOS ŠIAULIŲ
APSKRITIES ILGALAIKĖS SOCIALINĖS GLOBOS ĮSTAIGOSE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas:
Lekt. dr. Asta Vaitkevičienė*

Šiauliai, 2008

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	4
1 skyrius. SENYVO AMŽIAUS ŽMONIŲ SOCIALINIŲ PROBLEMŲ RAIŠKOS ANALIZĖ	8
1.1. Senatvės samprata: vaizdinio organizacija	8
1.1.1. Demografiniai senėjimo aspektai	11
1.1.2. Funkciniai senėjimo ypatumai.....	13
1.1.3. Socialinis senatvės vaizdinys.....	15
1.2. Senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų raiška.....	16
1.2.1. Senėjimo įtakotų socialinių problemų ypatybės.....	16
1.2.2. Socialinės problemos kaip socialinių poreikių nepatenkinimo išdava: rezidentinės globos aspektas	19
1.2.3. Socialinio darbo specifika sprendžiant senyvo amžiaus žmonių socialines problemas ilgalaikės globos institucijoje	21
1.2.3.1. Įstatyminės bazės, reglamentuojančios socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonėms teikimą, apžvalga	21
1.2.3.2. Socialinio darbo principai dirbant su senais ir pagyvenusiais asmenimis ilgalaikės globos institucijoje	22
2 skyrius. SENYVO AMŽIAUS ŽMONIŲ SOCIALINĖS PROBLEMOS ŠIAULIŲ APSKRITIES ILGALAIKĖS SOCIALINĖS GLOBOS ĮSTAIGOSE	25
2.1. Tyrimo metodika	25
2.2. Tyrimo dalyviai	26
2.3. Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, socialinių problemų ypatumai	29
2.4. Socialinio darbo specialistų apklausos rezultatų analizė.....	43
Išvados	48
Rekomendacijos	49
Literatūra	50
Summary	54
Priedai	55

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė ir empirinė senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių socialinės globos įstaigose, socialinių problemų analizė.

Iškelta hipotezė, kad senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, socialinės problemos yra įtakojamos jų socialinių poreikių patenkinimo/nepatenkinimo.

Anketinės apklausos metodu atliktas tyrimas, kurio tikslas – išaiškinti ir apibūdinti pagrindinius senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių socialinės globos namuose, socialinių problemų bruožus. Atlikta statistinė ir kokybinė duomenų analizė.

Tyrime dalyvavo 128 senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose ir 4 įstaigų vadovai.

Empirinėje dalyje nagrinėjamos Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose gyvenančių senyvo amžiaus asmenų socialinės problemos ir jas įtakojantys veiksniai.

Svarbiausios empirinio darbo išvados teigia, kad senų žmonių socialines problemas Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose įtakoja netektys ir pokyčiai jų gyvenime, iššaukti persikėlimo gyventi į globos namus. Socialinės problemos daugiausiai sietinos su paties seno žmogaus ir jį supančios socialinės aplinkos sąveikos įtakotu nepakankamu socialinių poreikių tenkinimu. Didžiausią poveikį senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų kilimui daro nepatenkinti saugumo, savarankiškumo ir savirealizacijos socialiniai poreikiai, pasireiškiantys menkesniu fiziniu, socialiniu ir psichologiniu saugumu, negatyviais savivaizdžio ir savivertės pokyčiais, mažėjančia socialine adaptacija. Socialines problemas sąlygoja tokie veiksniai, kaip galimybė dalyvauti sprendimų priėmime, savirūpa, aplinkos prieinamumas, santykiai su aplinkiniais, pasirinkimo galimybės, savo vertės išsaugojimas.

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu mastu didėjanti senų žmonių, pažeidžiamų dėl daugiaklodiškų netekčių bei nykstančių gebėjimų ir mobilumo, socialinė grupė yra visuotinai pripažįstamas socialinis faktas (Grundy, 2003; McReadie, Tinker, 2005). Ši priežastis ne tik keičia ir įtakoja socialinę politiką, bet ir praplečia socialinio darbo veiklos lauką, fokusuodama socialinių paslaugų teikėjų dėmesį į senų žmonių problemų sprendimą ir poreikių tenkinimą. Socialinis darbas su senais žmonėmis apima formalizuotą ir neformalų procesą nuo globos poreikio suvokimo iki faktinio veiklos vykdymo, identifikuojant senų žmonių socialines problemas ir teikiant paramą jų sprendimui (Vincent, Phillipson, Downs, 2006). Daugiasluoksniais moksliniais tyrimais (Grundy, 2003; 2006; Schroder – Butterfill, Marianti, 2006; Cattan, White, Bond, Learmouth, 2005; Jones, 2006; Green, 2000; Mikulionienė, 2002; 2003; Paluckienė, 1996; Lazutka, Žalimienė, Mikulionienė, Andrejeva, Skučienė, 2004 ir kt.) įrodyta, kad senėjimas iššaukia skirtingą pagyvenusių ir senų žmonių probleminių situacijų paletę, atspindinčią asmenybinių ir socialinių pažeidžiamumą, sveikatos sutrikimus, socialinių įgūdžių ir gebėjimų silpnėjimą, negatyvią sąveiką su socialine aplinka ir t.t. Šių problemų sprendimas socialinio darbo lauke susijęs su įvairaus lygmens socialinės globos pagyvenusiems ir seniems žmonėms teikimu jų namuose arba rezidentinėje įstaigoje. Kita vertus, socialinių paslaugų, ypač ilgalaikės socialinės globos įstaigose, teikimas yra tiesiogiai priklausomas nuo valstybės socialinės politikos, viešojo finansavimo ir administracinio – biurokratinio aparato, apsprendžiančio, kam ir kokia socialinė pagalba teiktina (Gvaldaitė, Švedaitė, 2005). Bendrosios socialinių paslaugų pagyvenusiems ir seniems žmonėms kokybės normos yra standartizuotos. Tačiau ilgalaikės socialinės globos įstaigos specifika, pasireiškianti vidiniu kultūriniu voratinkliu, įstaigoje gyvenančių senų žmonių socialinių problemų įvairove bei paslaugų teikėjų kompetencijos ypatumais (Erber, 2005) įtakoja, kad universalūs socialinio darbo metodai turi būti modifikuojami, pritaikant juos prie specifinių probleminių situacijų bei lokalsios situacijos. Siekiant šio tikslo, prasminga ir labai šiuolaikiška empiriškai tirti ir analizuoti, kaip pagyvenusių ir senų žmonių socialinės problemos sprendžiamos regioniniu lygmeniu. Į pirmą planą iškylantis sisteminis senėjimo sukeltų socialinių problemų sprendimų taikymo poreikis, atsižvelgiant į unikalią asmens situaciją, rodo temos praktinį aktualumą.

Pagrindinė **mokslinė problema** – nustatyti, kokios pagyvenusių ir senų žmonių socialinės problemos būdingos Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose gyvenantiems senyvo amžiaus asmenims. Mokslinę problemą kontretina šie probleminiai klausimai:

1. Kokios socialinės problemos kyla Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos namuose gyvenantiems senyvo amžiaus žmonėms?
2. Kaip savo problemas supranta ir vertina patys Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos namų gyventojai?
3. Kaip senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos namuose socialines problemas ir jų sprendimo galimybes vertina šių namų socialiniai darbuotojai ir administraciniai vadovai?
4. Kokie veiksniai lemia senyvo amžiaus žmonių gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos namuose problemų kilmę?

Iškelti probleminiai klausimai leido suformuluoti **tyrimo objektą** – senyvo amžiaus žmonių socialinės problemos Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos namuose.

Tyrimo **tikslas**: ištirti senyvo amžiaus žmonių socialines problemas Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos namuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti literatūros šaltiniuose išryškinamų senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų turinį.
2. Sukonstruoti anketinės apklausos klausimynu tirti senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių socialinės globos namuose, socialinių problemų ypatybes.
3. Sukonstruoti interviu metodu tirti kaip senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių socialinės globos namuose, supranta juos globojantys darbuotojai.
4. Identifikuoti Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose gyvenančių senyvo amžiaus žmonių socialines problemas ir nustatyti jų kilimo priežastis.

Tyrimo hipotezė: senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, socialinės problemos yra įtakojamos jų socialinių poreikių patenkinimo/nepatenkinimo.

Metodologiniu tyrimo pagrindu laikytos šios socialinių mokslų koncepcijos:

- Filosofinės neofenomenalizmo nuostatos, pripažįstančios pažinimo visapusiškumo galimybę, kai reiškiny pasijustamas ir vertinamas ne tik iš išorės, bet ir iš vidaus.
- Socialinio konstruktyvizmo teorija, akcentuojanti ekonominių, socialinių, politinių visuomenės ypatumų reikšmę individo vertinimams.
- Analitine senyvo amžiaus žmonių samprata, kad dėl senėjimo įtakotų asmenybinių ir socialinių pokyčių atsiranda reali ar potenciali grėsmė senyvo amžiaus asmeniui tapti pažeidžiamu.

- Psichologinės konflikto modelio teorijos, teigiančios, kad nepatenkinti asmenybiniai ir socialiniai poreikiai neišvengiamai įtakoja socialinių problemų kilimą.
- Humanistinės socialinio darbo profesijos nuostatos, traktuojančios kiekvieną žmogų laisvu, unikaliu ir vertingu, nepaisant aplinkybių įtakotų problemų ir situacijų ir akcentuojančios holistinį šių problemų vertinimą.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai – mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė.
2. Lyginamieji – koncepcijų, sampratų ir požiūrių lyginamoji analizė.
3. Empiriniai – kiekybinis (anketa) ir kokybinis (struktūruotas interviu, content analizė) Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose gyvenančių senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų tyrimas
4. Statistiniai – tyrimo duomenų apdorojimas taikant SPSS programinės įrangos aprašomosios statistikos metodą.

Išsamiai tyrimo metodika aprašoma 2.1 skirsnyje, p. 25.

Tyrimo dalyviai: 1) Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose gyvenantys senyvo amžiaus asmenys; 2) Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigų vadovai.

Pagrindinės sąvokos:

Senatvė (angl. *declining*) – socialinis konstruktas, sąvoka, vartojama kalbant apie vyresnio amžiaus silpnus ir priklausomus asmenis (Lemme, 2003).

Pagyvenęs žmogus (angl. *elderly*) – asmuo, kurio amžius nuo 60 iki 74 metų (Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) rekomendacijos dėl amžiaus ribų, (Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos (sud. N.Večkienė)(2004).

Senas žmogus (angl. *old*) – vyresnis kaip 75 metų amžiaus žmogus (Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) rekomendacijos dėl amžiaus ribų//Lemme, 2003).

Senyvo amžiaus asmuo (angl. *aged*) – sulaukęs senatvės pensijos amžių asmuo, kuris dėl amžiaus iš dalies ar visiškai yra netekęs gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Globa (angl. *care*) – praktinė ir emocinė veikla, išreiškianti veiksmus ir santykius, kurie nukreipti į rūpestį daugiau ar mažiau socialiai pažeidžiamais visuomenės nariais - senais, sergančiais ir nepilnamečiais (Maslauskaitė, 2004).

Socialinė globa (angl. *social care*) – visuma paslaugų, kuriomis asmeniui (šeimai) teikiama kompleksinė, nuolatinė specialistų priežiūros reikalinga pagalba, teikiama institucijoje ar asmens namuose (Socialinių paslaugų katalogas, IV sk., 2006).

Socialinės globos namai (angl. *social care house*) – socialinės globos įstaigos, teikiančios trumpalaikę / ilgalaikę socialinę globą vienu metu ne mažiau kaip 10 asmenų ar namų aplinkoje apgyvendinant asmenis grupėmis ne daugiau kaip po 10 asmenų vienoje grupėje (Socialinių paslaugų katalogas, V sk., 2006).

Socialinės problemos (angl. *social problems*) – asmeniniui (šeimai) kylantys uždaviniai, kuriuos išspręsti galima tik tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvaujant kitiems žmonėms (Dabartinis lietuvių kalbos žodynas, 2002).

Socialiniai poreikiai (angl. *social needs*) – asmens poreikiai, kurie gali būti patenkinti tik tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvaujant kitiems žmonėms (Bendravimo psichologija, 2005).

Globos teikimas (angl. *care giving*) – reprezentuoja kompetenciją teikti globą, proceso organizavimą (J.Ogg, 2005)

Socialinės paslaugos (angl. *social service*) – asmeniui arba šeimai teikiama pagalba, kai dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai prarasti arba neįgyti gebėjimai ar galimybės savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 3 str., 2006).

Eidžizmas (angl. *ageism*) – išankstinis nusistatymas prieš asmenį ar grupę asmenų dėl amžiaus (Surgautytė, 2000).

Magistro darbo struktūra: magistro darbą sudaro santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, 6 poskyriai, 6 skirsniai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (65 šaltiniai), santrauka anglų kalba, 2 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 8 lentelės, 13 paveikslų. Prieduose pateikiama kiekybinio tyrimo anketa ir kokybinio tyrimo klausimai. Darbo apimtis 54 psl.

1 skyrius. SENYVO AMŽIAUS ŽMONIŲ SOCIALINIŲ PROBLEMŲ RAIŠKOS ANALIZĖ

MOKSLO LITERATŪROS DARBUOSE

1.1. Senatvės samprata: vaizdinio organizacija

Jau keletas dešimtmečių Vakarų kultūrinėje erdvėje stebimas senyvo amžiaus žmonių populiacijos augimas suponuoja poreikį iš naujo įvertinti ir apibrėžti senatvės ir senėjimo sampratų konstrukta kaip reikšmingą veiksnį asmeniui, šeimai ir visuomenei. Moderniuosiuose sociogerontologiniuose tekstuose (Garfield, 2001; Lemme, 2003; Schroder – Butterfill, Marianti, 2006; Grundy, 2006; Jones, 2004 ir kt.) pripažįstama, kad tradiciniai senatvės identifikacijos kriterijai, tokie kaip amžius, ligotumas ar socialinių vaidmenų pokyčiai nebėra pakankami apibrėžiant senatvės amžiaus tarpsnius. Nors amžius ir toliau išlieka socialiniu, o dažnai ir juridiniu senatvės determinantu, tačiau jis nebėra pagrindinis (Midwinter, 2005). Diferencijuojantis senų žmonių populiacijai, atsiranda naujos „jaunų senų“ ir „senų senų“ socialinės grupės, o anksčiau populiarūs raidos tarpsnių apibrėžiantys „senatvė“, „senas“ terminai vis dažniau keičiamas neutraliu „amžiaus tarpsniu“ arba tiesiog „amžiumi“, šalia nurodant skaičių: pirmas, antras, trečias ar ketvirtas¹ (Midwinter, 2005). Panaši tendencija pastebima ir lietuviškoje terminologijoje, atsiradus „pagyvenusio“, „senyvo“, „seno“ sąvokoms. Tokiu būdu senatvės determinacija tampa pakankamai komplikauta, o atsiradusios socialinės senatvės, biologinės senatvės ar psichologinės senatvės sampratos leidžia senėjimą suvokti kaip daugiasluksnį multidimensinį reiškinių, apimančių platų vaizdinių ir suvokinių spektrą (Green, 2000; Jones, 2004; Grundy, 2006; Schroder–Butterfill, Marianti, 2006; Žalimienė, 2005 ir kt.). Toks senatvės ir senėjimo sampratų aiškinimas leidžia geriau atskleisti daugiaklodišką jų turinį.

Senatvės ir senėjimo suvokčių daugiareikšmiškumas atsispindi ir teorinėje polemikoje bei mokslinio pažinimo raidoje. Ankstyvosios senėjimo teorijos traktuotinos kaip koncepcinių struktūrų paieška, paremta antikiniai filosofiniais modeliais, Biblijos, Sanskrito, viduramžių alegorijomis, kitais senoviniais tekstais bei archeologiniais atradimais (Jones, 2004). Vėlesnėse teorijose žmogaus senėjimo aiškinimai varijavo nuo „degeneracinių sutrikimų“ iki ginčų, ar socialinė aplinka turi reikšmės senėjimo procesui. Tik dvidešimtame amžiuje mokslinė senėjimo problematikos įžvalga imta grįsti empiriniais tyrimais, kas leido susiformuoti keletui pagrindinių teorinių paradigmu (Midwinter, 2005). Pastaruoju metu vyrauja individo ir visuomenės senėjimo aiškinimas remiantis

---

¹ Pirmas amžius apima asmenis iki ekonominio aktyvumo pradžios, antras – ekonominio aktyvumo tarpsnį, trečias amžius nusako asmenis po apmokamos darbinės veiklos pabaigos, ketvirtas amžius implikuoja globos poreikį.

trimis pagrindinėmis perspektyvomis: biologine, psichologine ir sociologine (žr. 1 lentelę, psl. 8). Skirtingos teorinės prielaidos leido postmoderniosios gerontologijos atstovams konstruoti daugiaplanį senatvės vaizdą, neakcentuojantį dogmatiškų žmogaus amžiaus tarpinių, o senėjimą analizuoti kaip unikalų procesą, atspindintį asmenybinių, socialinių, psichologinių, kultūrinių ir kitokių veiksnių sąveiką.

1 lentelė

Šiuolaikinės senėjimo teorijos

Teorijos metodologija	Teorijos pavadinimas	Aiškinimas
Biologinė	Biologinės senėjimo teorijos	<i>Stochastinės teorijos</i> , žmogaus senėjimą aiškinančios biologiniu pagrindu, senėjimą grindžia įvairiais neprognozuojamais organizmo pokyčiais dėl jo veiklos ypatumų bei <i>genetinio determinizmo teorijos</i> , senėjimą aiškinančios kaip užprogramuotą. Populiariausios teorijos: a) laisvųjų radikalų, teigianti, kad daugumą senėjimo pokyčių lemia medžiagų apykaitos pašalinių produktų poveikis; b) junginių senėjimo teorija, pagal kurią senėjimo pokyčius nulemia gliukozės ir baltymo junginiai; c) somatinių mutacijų teorija, pagal kurią senėjimą įtakoja DNR sutrikimai; d) metabolinė teorija, aiškinanti, kad senėjimas vyksta dėl ląstelių gamybos energijos pokyčių; e) imuninė senėjimo teorija teigia, kad užprogramuotai silpstant imuninei sistemai, mažėja organizmo atsparumas
	Streso teorijos	Šios teorijos argumentuoja, kad perdėtas fiziologinis aktyvumas turi neigiamų padarinių organizmui. Teorijos remiasi tyrimais, nustačiusiais psichosocialinių veiksnių ir pagumburio bei hipofizės liaukos veiklos sąsajas. Negatyvūs veiksniai, įtakojantys stresą, skatina neuroendokrininės sistemos degeneraciją, ko pasekoja sutrinka organizmo hormonų veikla. Būtent tuo aiškinami ir vyrų bei moterų gyvenimo trukmės skirtumai.
Psichologinė	Pažinimo teorijos	Dvi pagrindinės teorinės perspektyvos fokusuojasi į įgimtų arba genetiškai determinuotų pažinimo gebėjimų mažėjimą ir įgytų, sociokultūriškai įtiktų pažinimo gebėjimų išlikimą. Pripažįstama, kad dėl prasčiau funkcionuojančios jutimo sistemos prastėja aplinkos ir savęs pažinimas, tačiau kultūriškai determinuoti bendro išsilavinimo ir analizės gebėjimai išlieka.
	Kasdieninės kompetencijos teorijos	Šios teorijos siekia paaiškinti, kaip senstantis individas funkcionuoja sprenddamas kasdienes uždavinius. Išskiriamos trys pagrindinės teorinės perspektyvos, analizuojančios kasdienių gebėjimų, sąveikos su aplinka gebėjimų ir specifinių žinojimų įtaką savarankiškam funkcionavimui.

	Sociopsichologinės teorijos	Socialiniai psichologai analizuoja senstančio individo elgesį ir funkcionavimą aplinkoje. Išskirtinos šios pagrindinės teorijos: a) Asmenybinė teorija senėjimą traktuoja kaip adaptacijos procesą, kuriame lemiamas veiksnys yra senstančiojo asmenybė. Pasak šios teorijos, senatvėje ypač išryškėja pagrindinės asmenybės savybės, įtakojančios ir individualų senėjimo stilių; b) Aktyvumo teorija nagrinėja gyvenimo uždavinius nuo gimimo iki senatvės. Senatvė šioje teorijoje siejama su vėlyvąja branda, kuriai priskirtini tam tikri uždaviniai: prisitaikymas prie savo fizinių pokyčių; naujų socialinių vaidmenų mokymasis; pasikeitusio gyvenimo priėmimas; nuostatos mirties atžvilgiu išsiugdymas; c) Tęstinumo teorija senatvę supranta kaip organizmo biologijos ir elgesio raidos transformaciją. Ji reiškiasi kaip įvairaus ekologinio konteksto kintamųjų tęstinumas. Skiriami keturi tęstinumo tipai: biologinis, tėvinis, techninis, kultūrinis. Biologinis ir tėvinis tęstinumai susiję su gimdymu ir vaikų auginimu. Techninis tęstinumas – tai žinių ir įgūdžių visais gyvenimo etapais perdavimas tiems, kurie moka mažiau. Kultūrinis tęstinumas suvokiamas kaip siekis formuoti žmones perduodant jiems svarbias vertybes ir įsitikinimus; d) Išsipareigojimo teorija senatvę nagrinėja kaip senų žmonių pasitraukimą iš ankstesnės veiklos ir vaidmenų. Senstant mažiau domimasi socialine aplinka ir vaidmenimis, nes per autorefleksiją ir savęs apmąstymą dėmesys krypta vidun. Tai reiškia, kad keičiasi reikšmingumo kryptis – reikšmingas tampa pats, o ne kiti.
Sociologinė	Antropologinės teorijos	Šios teorijos analizuoja senų žmonių gyvenseną ir santykį su aplinka skirtingose kultūrose: kaip senyvas amžius įtakoja socialinį gyvenimą ir kaip aplinka reguliuoja požiūrius ir pagrindinius principus senų žmonių atžvilgiu.
	Gyvenimo raidos teorijos	Išskirtinos trys pagrindinės analizės kryptys. Pirmoji analizuoja individualias senėjimo formas ir senėjimo ypatumus priklausomai nuo visuomeninių ypatumų. Antroji siekia nustatyti bendrus senėjimo konkrečioje visuomenėje dėsningumus. Trečia fokusuojasi į vaidmenų ir rolių pokyčius senstant.
	Socialinės teorijos	Senėjimą analizuoja makro ir mikrolygmenimis. Išskirtinos trys teorinės išvalgos. Pirmoji fokusuojasi į amžiaus segregaciją – integraciją visuomenėje. Antroji analizuoja individo poziciją šeimoje, darbe, švietimo sistemoje, kultūroje ir t.t. Trečioji išvalga analizuoja, ką senėjimas reiškia pačiam individui.

Parengta autorės pagal: Baltės P.B., Baltės M.M. (1990); Lemme B. (2003); Jones R.L.(2004).

Atkreiptinas dėmesys, jog kiekvienoje teoretinėje senėjimo išvalgoje akcentuojami vienokie ar kitokie senėjimo sukelti pokyčiai, praradimai arba netektys, galintys tapti senų žmonių patiriamu

socialinių, psichologinių, ekonominių ir kitokių problemų priežastimis. Tačiau, nors kiekviena teorija analizuoja ir išryškina skirtingus senėjimo aspektus, metateorinė senatvės ir senėjimo samprata analizė leidžia rasti ir įvertinti informaciją apie pagrindinius veiksnius, nuo kurių priklauso individualūs ir bendrieji senėjimo skirtumai bei ypatumai sociokultūriškai determinuotoje aplinkoje.

1.1.1. Demografiniai senėjimo aspektai

Demografijoje senėjimas nusakomas keletu pagrindinių statistinių rodiklių. Jų tarpe svarbiausi – vyresnio amžiaus žmonių dalis visuomenėje, vidutinė gyvenimo trukmė, gimstamumo rodikliai (Mikulionienė, 2002). Europos Bendrijų Komisijos komunikate „Europos demografijos ateitis: iššūkių paversti galimybe“ (2006) nurodoma, kad ES gyventojų senėjimas yra keturių sąveikaujančių demografinių tendencijų rezultatas:

- 1) Pokario metų gimstamumo bumą pakeitė keleto paskutinių dešimtmečių gimstamumo mažėjimas. Pokario metais gimę žmonės palaipsniui pasiekia pensijinį amžių ir didėja dalis vyresnio amžiaus asmenų, kuriuos išlaikyti turi sumažėjusi darbingo amžiaus žmonių dalis.
- 2) Gimstamumo rodiklis 25 ES šalyse 2006 metais buvo vidutiniškai 0,6 mažesnis už būtiną gyventojų skaičiui stabilizuoti (neskaitant imigracijos).
- 3) Per paskutinius keturis dešimtmečius vidutinė gyvenimo trukmė ES valstybėse pailgėjo 8 metais, o iki 2050 m. gali pailgėti dar 5 metais. Todėl laipsniškai didėja skaičius asmenų, sulaukusių 80 – 90 metų ir daugiau. Formuojasi nauja senų žmonių socialinė grupė.
- 4) Nepaisant didėjančios imigracijos, naujai atvykstantys gyventojai gali tik iš dalies kompensuoti žemo gimstamumo ir vidutinės gyvenimo trukmės ilgėjimo poveikį Europos gyventojų pasiskirstymui pagal amžių. Preliminariais Eurostato skaičiavimais, iki 2050 metų Europoje vyresnio amžiaus žmonių (virš 65 m.) padaugės 44,5%, tame tarpe senų žmonių (virš 80 m.) padaugės 171,6 %.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, populiacijos senėjimas stebimas ir Lietuvoje. Per šešis metus (skaičiuojant nuo 2000 m.) vyresnių nei 60 metų Lietuvos gyventojų padaugėjo 3,5% ir 2007 metų pradžioje šalyje gyveno 691,9 tūkst. arba 20,4 % vyresnio amžiaus asmenų, tame tarpe 248,8 tūkst. vyrų ir 443,1 tūkst. moterų. Pagyvenęs buvo kas šeštas vyras ir kas ketvirta moteris (Lietuvos gyventojai pagal amžių, 2007). 2007 m. pradžioje šimtui vaikų (0-14 m.) teko 129 vyresnio amžiaus asmenys (Lietuvos gyventojai pagal amžių, 2007). Be to, Lietuvoje plinta ir taip vadinamo „ketvirtojo amžiaus“ tendencija, kai stebimas senų žmonių socialinės grupės senėjimo procesas. Ketvirtuoju amžiumi vadinamas žmogaus amžius nuo 80 metų (N.Billigas, 1993). Lietuvoje 2007 metais gyveno 104,8 tūkstančio žmonių, vyresnių kaip 80 metų, kas sudaro 3,1 % visų gyventojų

(Gyventojų skaičius apskrityse 2008 01 01, 2008). Vyresnio amžiaus asmenų šeiminei padėti gerokai skiriasi nuo vidutinio šalies gyventojų rodiklio. Jei vidutiniškai šalyje susituokusių vyrų dalis 2006 metų pabaigoje buvo 60,7 %, o moterų – 51,6 %, tai su kiekviena vyresne amžiaus grupe susituokusių skaičius mažėja, o našlių daugėja, kol vyriausioje amžiaus grupėje (85 metai ir daugiau) dominuojančia šeiminei padėtimi tampa našlystė. Moterų tarpe ši tendencija dar didesnė: kas antras vyras, net būdamas garbaus amžiaus, gyvena kartu su sutuoktine, tuo tarpu šio amžiaus moterų vos kas trylikta dar turi sutuoktinį (7 % - Lietuvos gyventojai pagal amžių, 2007). Toks moterų dominavimas senų žmonių populiacijoje vadinamas senatvės feminizacija (B. Lemme, 2003).

Šiaulių apskrities senų žmonių pasiskirstymas pagal savivaldybes vaizduojamas 2lentelėje.

2 lentelė

Senyvo amžiaus žmonių skaičius Šiaulių apskrities savivaldybėse 2008-01-01

Savivaldybė	Amžiaus grupė	Vyrų	Moterų	Iš viso
<i>Akmenės rajono savivaldybė</i>	60-79	1902	3313	5215
	80 ir daugiau	231	665	896
	Viso	2133	3978	6111
<i>Joniškio rajono savivaldybė</i>	60-79	2089	3409	5498
	80 ir daugiau	252	802	1054
	Viso	2341	4211	6552
<i>Kelmės rajono savivaldybė</i>	60-79	2855	4677	7532
	80 ir daugiau	421	1105	1526
	Viso	3276	5782	9058
<i>Pakruojo rajono savivaldybė</i>	60-79	1993	3129	5122
	80 ir daugiau	444	734	1178
	Viso	2437	3863	6300
<i>Radviškio rajono savivaldybė</i>	60-79	3439	5637	9076
	80 ir daugiau	433	1302	1735
	Viso	3872	6939	10811
<i>Šiaulių m. savivaldybė</i>	60-79	7442	12823	20265
	80 ir daugiau	877	2545	3422
	Viso	8319	15368	23687
<i>Šiaulių rajono savivaldybė</i>	60-79	3495	5490	8985
	80 ir daugiau	403	1186	1589
	Viso	3898	6676	10574
<i>Viso apskrityje</i>	60-79	23215	38478	61693
	80 ir daugiau	3061	8339	11400
	Viso	26276	46817	73093

Sudaryta autorės pagal Statistikos departamento duomenis. Prieiga internetu [žiūrėta 2008-02-22]
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

Iš 2 –oje lentelėje vaizduojamų duomenų matyti, kad Šiaulių apskrities senų žmonių populiacija sudaro 20,66%². Joje dominuoja moterys. Jų skaičius, lyginant su vyrais, sudaro 64%. Senų (virš 80 metų) asmenų yra 16%, tame tarpe moterų – 73%, vyrų – 27%.

Aukščiau analizuoti rodikliai leidžia konstatuoti, kad senų žmonių socialinė grupė nėra homogeniška. Jos demografinės charakteristikos, iliustruojančios seno amžiaus žmonių skirtumus šeimos, lyties ar amžiaus aspektu, atspindi senatvės plastiškumą.

1.1.2. Funkciniai senėjimo ypatumai

Senų žmonių sveikatos ir gebėjimų netektys yra susijusios su neišvengiamais kūno ir jo funkcijų pokyčiais (Lemme, 2003; Billig, 1993). 3 lentelėje vaizduojami duomenys rodo, kad senėjimas laopniškai pasireiškia visose organizmo sistemose.

3 lentelė

Senėjimo įtakoti funkciniai organizmo pakitimai

Funkcinė sistema	Pakitimai senstant
<i>Kūno struktūra</i>	Senstant pasireiškia raumenų masės mažėjimas, santykinai daugėjant riebalų masės. Dėl skaidulinių audinių pokyčių raumenys netenka elastingumo ir lankstumo. Mažėja kūno masė.
<i>Judėjimo ir atramos sistema</i>	Judėjimo ir atramos sistemos pokyčiai pasireiškia ūgio mažėjimu dėl stuburo tarpslankstelinio audinio sunykimo. Esant osteoporozei (ligai, kuriai būdingas kaulų tankio mažėjimas), ūgis kinta dar pastebimiau, kaulai tampa trapūs ir lūžta 2-3 kartus greičiau net minimalių traumų atvejais. Dėl pokyčių centrinėje nervų sistemoje ima trikti pusiausvyra, todėl vyresnio amžiaus asmenims dėl raumenų nusilpimo, eisenos ir pusiausvyros sutrikimų būdingi dažni pagriuvimai.
<i>Kvėpavimo sistema</i>	Kvėpavimo sistemos pokyčiai pasireiškia įvairių priežasčių įtakotu plaučių gyvybinio tūrio mažėjimo, ko pasekoje arterinis kraujas būna mažiau prisotinamas deguonimi ir vyresniame amžiuje esant didesniam fiziniam krūviui dūstama.
<i>Širdies ir kraujagyslių sistema</i>	Pokyčiai pasireiškia mažėjančiu kraujagyslių elastingumu bei pokyčiais širdies raumenyje. Jis silpsta ir mažiau aprūpinamas krauju, o dėl kraujagyslių sienelių pasidengimo kietomis lipidų plokštelėmis, mažėjant jų spindžiui, didėja arterinis kraujospūdis.
<i>Nervų sistema</i>	Pokyčiai nervų sistemoje pasireiškia tiek centrinėje, tiek periferinėje nervų sistemose. Senstant sumažėja smegenų tūris, ko pasekoje lėtėja informacijos perdavimas. Todėl lėtėja senų žmonių reakcija ir refleksai. Pakitimai nervų sistemoje taip pat įtakoja jutimus: klausą, skonį, uoslę, lytėjimą, regą.

² Viso Šiaulių apskrityje 2008-01-01 gyveno 353 713 žmonių. Statistikos departamento duomenys, prieiga internetu [žiūrėta 2008-02-22] <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

<i>Šalinimo sistema</i>	Senatviniai pokyčiai pasireiškia inkstų apimties ir svorio pakitimais, dėl ko filtruojamo kraujo kiekis sumažėja iki 50 %. Be to, dėl sienelių sustorėjimo mažėja šlapimo pūslės tūris. Dėl pakitimų šlapimo takuose ir papildomų neurologinių, psichologinių bei funkcinių sutrikimų gali pasireikšti šlapimo nelaikymas.
<i>Virškinimo sistema</i>	Senatviniai pokyčiai pasireiškia visoje stemplės ir skrandžio sienelių plonėjimu, lėtesniu maisto patekimu į skrandį, mažesnių virškinimo sulčių išskyrimu, ko pasekoje lėtėja virškinimo procesas. Dėl maisto užsilaikymo galimi įvairūs virškinimo sistemos susirgimai. Silpnėjant žarnyno funkcijoms, mažėja maisto medžiagų pasisavinimas su krauju. Mažėjant kepenų apimčiai ir svoriui, blogėja kraujo ir limfos apytaka.

Sudaryta autorės pagal: Lemme, 2003

Be paminėtų lentelėje funkcinių pakitimų, organizmo senėjimas taip pat pasireiškia silpstančia pojūčių sistemose (rega ir klausia) sąlygojančiuose suvokimo ypatybes, kitais sutrikimais. Atkreiptinas dėmesys, kad funkcinis senėjimas yra labai individualus ir dažniausiai priklauso ne vien tik nuo asmens sveikatos ar gyvensenos ypatumų, bet ir nuo socialinės aplinkos poveikio (Lemme, 2003). Todėl skirtingi asmenys sensta nevienodai, o funkciniai senėjimo ypatumai turi reliatyvią raišką.

Apibendrinant skyrių, galima formuluoti keletą esminių išvadų. Senatvės samprata yra sudėtingas socialinis konstruktas, savo turiniu išreiškiantis istoriškai determinuotų sociokultūrinių visuomenės ypatumų veikiamą seno žmogaus vaizdinį. Senėjimą nagrinėjančių teorijų gausa rodo, kad senėjimas yra unikalus procesas, galintis pasireikšti psichologinėje, socialinėje, biologinėje plotmėse ir nevienodai veikiantis atskirą individą. Senėjimo ypatumai yra reikšmingi poligeninės senų žmonių socialinės grupės formavimuisi bei naujų koncepcinių konstrukto, tokių kaip „jaunas senas“ ir „senas senas“, „ketvirtas amžius“ ir „senatvės charizma“ formavimuisi.

1.1.3. Socialinis senatvės vaizdinys

Visuomenės sąmonėje kiekvienas reiškiny atspindimas socialiniais vaizdiniais, įgalinančiais supaprastinti suvokimą ir lengviau nustatyti savo santykį su stebimu fenomenu. Socialinio vaizdinio terminu apibūdinama dėl kolektyvinės interpretacijos poveikio besiformuojanti vizija apie tam tikrą objektą: reiškinių, situaciją, žmonių grupę ar paskirą individą (Myers, 2003). Realybės atspindėjimas vaizdinyje galimas keleriopai (Baudrillard, 1983):

- 1) kai tikrovė pristatoma ir atspindima pakankamai objektyviai;
- 2) kai vaizdinys iškreipia ir deformuoja tikrovę, tačiau nėra nuo jos smarkiai nutolęs, o tikrovė nesunkiai atpažįstama;

3) kai vaizdinys kuria tikrovę, kurios realiai nėra;

Senatvės ir senėjimo socialinis vaizdinys atspindi senyvo amžiaus žmonių socialinių ryšių, vaidmenų, integracinių procesų ir kitų reiškinių pobūdį (Ogg, 2005; Erber, 2005). Moderniojoje sociogerontologijoje visi šie dalykai analizuojami pažeidžiamumo aspektu (Grundy, 2006; Schroder – Butterfill, Marianti, 2006). Senų žmonių pažeidžiamumas yra tarpdisciplininis analitinis konceptas, reprezentuojantis tikimybę dėl su senėjimu sietinų išorinių ir vidinių veiksnių patirti grėsmę, kančią arba diskomfortą. Pažeidžiamumas gali pasireikšti kaip būklė, įvykiai arba santykiai ir apima visas asmens gyvenimo sferas (Schroder – Butterfill, Marianti, 2006).

Pažeidžiamumo lygmuo yra determinuojamas istoriškai susiklosčiusių visuomenės santykių (Ruškus, 2002). Gretinant skirtingų visuomenių sociokultūrinius ypatumus, nesunku pastebėti, kad seno žmogaus įvaizdis daugelyje visuomenių siejamas su kūno, socialine ir ekonomine, o kartais ir politine negalia. Pvz., antikinėje visuomenėje senatvė sieta su atsiribojimu nuo kūniškųjų malonumų, taip pat politinės valdžios, laisvė ir išmintimi. Laisvė suvokta kaip laisvė nuo kūniškųjų poreikių, o artėjanti mirtis pranašavo sielos laisvę siekti absoliučios Išminties (Platonas, 1999; Kramer, 2006). Krikščioniškose viduramžių visuomenėse senatvė buvo determinuojama tiesinio laiko matavimo ir individo amžiaus, todėl senū buvo laikomas žmogus, nugyvenęs tam tikrą laiką. Dėl giliai visą viešąjį ir privatų gyvenimą persmelkusio religingumo senatvė asociavosi su ruošimusi mirčiai, o tai reiškia – giliu pamaldumu ir atsidavimu Dievo valiai (Dinzelbacher, 1998). Nepaisant Biblijoje deklaruojamos pagarbos senyvam amžiui (Popiežiškoji pasaulietinių reikalų taryba, 1998), viduramžių vakarietiška visuomenė atsisakė savo pareigos rūpintis senstančiais ir nusenusiais, perleisdama šią funkciją Aukščiausiam. Išgyvenamos kančios ir maldos patirtys kartu su atgaila ir atleidimo reikme laikytos pozityviausiais seno žmogaus atributais (Derida, Vattimo ir kt., 2000), o pati senatvė sieta su pasirengimu mirčiai ir amžinajam gyvenimui.

Moderniesiems laikams į pasaulį atnešus ekonominio pajėgumo vertę, o darbo traktuotę pakeitus iš prigimtinio į Dievo duotybę, našiai dirbti nebepajėgus senas žmogus buvo suvokiamas kaip mažesnės ekonominės, o tuo pačiu ir socialinės vertės (Matonytė, 2003). Šią vertę dar mažino su senatve sieti ligų, negalių, skurdo ir nuosmukio vaizdiniai. Nors šiuolaikinėje visuomenėje šie vaizdiniai sunykę (Ogg, 2005; Cattan, White, Bond, Learmouth, 2005), vartotojiškumas įtakojo senų žmonių kaip mažiau prestižinės socialinės grupės suvokinius (Tereškinas, 2007). Senas kūnas bandomas išstumti iš viešosios erdvės kaip nereprezentatyvus, jam kartu su menkesne simboliu galia priskiriamos menkažmogiškumo (angl. *posthuman*) reikšmės (Žukauskaitė, 2004). Kartu su neigiamu kūno vertinimu tai įtakoja ir paties kūno savininko kaip asmenybės nuvertinimą: fizinių galimybių ribotumas praplečiamas iki socialinių galimybių ribotumo (Ruškus, 2002). Toks požiūris aktyviai

medijuojamas viešojoje erdvėje, kai seno žmogaus vaizdas reklamose daugiausiai siejamas su sanarių ar kraujagyslių ligomis ir jų įtakotu menkesniu socialiniu gebėjimu.

Kita vertus, po 1982 metais įvykusios Jungtinių Tautų Pasaulinės asamblėjos gyventojų senėjimo klausimais požiūris į pagyvenusius žmones ėmė laipsniškai keistis. Tarptautiniu mastu pripažintas visų socialinių grupių vertumas ir senatvės kokybės prasmė praktikoje realizuojama socialinės politikos atsigrėžimu į pagyvenusius asmenis. Vis labiau pastebimas eidžizmui antagonistinių reiškinių plitimas - atkreipiamas dėmesys į senatvės charizmą, pasireiškiančią patirties dovanojimu visuomenei, istorinės atminties gausa, gyvenimo vizijos paprastumu ir kontempliacija (Cattan, White, Bond, Learmouth, 2005). Todėl darytina išvada, kad nepaisant istoriškai susiklosčiusio neigiamas prasmes turinčio senatvės traktavimo, tikrasis senų žmonių socialinis vaizdinys yra sudėtingas socialinis konstruktas, netgi toje pačioje kultūroje traktuojamas nevienodai ir išsiskiriantis prasmių įvairove.

1.2. Senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų analizė

1.2.1. Senėjimo įtakotų socialinių problemų bruožai

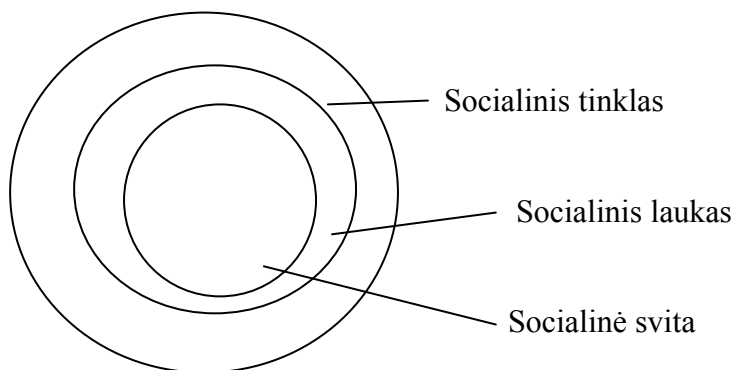
Senatvė yra padidintos socialinių problemų rizikos veiksnys. Tačiau kritikuotina paplitusi nuomonė, kad senatvė visada betarpiškai įtakoja socialinių problemų kilimą. Socialinių problemų aspektu labiau priimtina lyginamosiomis socialinės rūpybos sistemų studijomis paremta nuostata, kad senų žmonių socialinės problemos yra visuomenės nuostatų į senatvę, socialinės politikos senų žmonių atžvilgiu bei pastarųjų integracijos/segregacijos padarinys (de Jong Gierveld, Hagestad, 2006; Hagestad, Uhlemberg, 2006; Ginn, Fast, 2006; Grundy, 2006; Ogg, 2005 ir kt.). Visgi pripažįstama, kad dėl padidėjusio pažeidžiamumo senyvo amžiaus asmenys patiria daugiau socialinių problemų, lyginant su kitomis socialinėmis grupėmis.

Teoretinėje plotmėje vyrauja du pagrindiniai senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų klasifikacijos tipai. Rusiškasis apima Rusijoje ir kai kuriose posovietinėse respublikose paplitusią klasifikaciją, pagal kurią senų žmonių socialinės problemos skirstomos į ekonomines, socialines ir psichologines (Ромм М. В., Ромм Т.А., 1999; Григорьева И.А, 2001). Europoje labiau paplitusi sistema, minėtas problemas klasifikuojanti į dvi pagrindines kategorijas: 1) susijusias su asmeniu ir apimančias "Aš: vaizdą, socialinius vaidmenis ir socializaciją 2) susijusias su socialine aplinka – įtakotas santykių su šeima, bendruomene ir dalyvavimu socialiniame tinkle (Hagestad, Uhlemberg, 2006). Lyginant šias dvi sistemas, nesunku pastebėti, kad pirmoji labiau susijusi su socialinės rūpybos perspektyva, o antroji – su seno asmens įgalinimu ir integracija. Negausioje lietuviškoje mokslinėje literatūroje akivaizdžiai vyrauja perėjimas iš rusiškosios į vakarietiškąją sistemą.

Tai, kad senėjimas turi reikšmės ir seno žmogaus saviidentifikacijai, savojo „Aš“ vaizdo generacijai, yra seniai pripažįstamas socialinis faktas. „Gyvenamojo kūno“ paradigma (Jakušovaitė, 2001) teigia, kad žmogaus kūnas atspindi ne tik žmogaus specifinį požiūrį į pasaulį, bet ir jo išskirtinį egzistavimą jame. Dėl šios priežasties žmogus ne tik *turi* kūną, bet ir *valdo* kūną: kaip išsikūnijęs subjektas, *aš* esu savo kūnas (Anzenbacher, 2001). Tai reiškia, kad kūnas tampa objektu žmogaus suvokimo lygmenyje. Kūno funkcijų sutrikimas sukelia įvairius negalavimus ir sutrikdo vidinę išsikūnijusios sąmonės ir pasaulio sąveiką. Šis sutrikimas pirmiausia pasireiškia ap sunkintu dalyvavimu veikloje įprastu būdu. Buvimas pasaulyje tampa nepatogus, nes tam tikra veikla daugiau nėra jo kūno kompetencijoje (Jakušovaitė, 2001). Šis suvokimas, pastiprintas aplinkos transliuojamu fizinio ir socialinio pajėgumo fetišizavimu, iškreipia seno žmogaus „Aš“ identifikaciją, formuodamas asmenybės nuvertėjimą.

Socialinių vaidmenų pokyčiai senyvo amžiaus žmonių tarpe daugiausiai susiję su įprastų darbinių ir šeiminių vaidmenų netektimis. Tyrimai rodo (Billing, 1993; Ginn, Fast, 2006; Poortman, Van Tilburg, 2005 ir kt.), kad išėjimas į pensiją radikaliai įtakoja socialinių ryšių pokyčius – netenkama kolegų, santykiai su buvusiais bendradarbiais reikšmingai nusilpsta, o nauji socialiniai ryšiai užmezgami vangiai. Socialinis tinklas smarkiai sumažėja ir apsiriboja daugiausia šeimos ir artimųjų ratu. Integruojančiais veiksniais laisvalaikio organizacijos aspektu reikšmingais taip pat tampa bažnyčia ir savanoriška veikla. Keičiasi į pensiją išėjusių asmenų darbiniai vaidmenys: iš parduodančio darbo jėgą asmens dažniausiai tampa teikiančiu globą asmeniu - prižiūrimi senesni, neįgalūs giminaičiai, anūikai, lankomi ir globojami bendraamžiai (Erber, 2005). Mokslinėje terpėje išskiriami trys senų žmonių socialinių ryšių ratai:

1 pav. Senų žmonių socialinių ryšių modelis (pagal Erber, 2005)

Socialinė svita, socialinis laukas ir socialinis tinklas sudaro daugiasluoksnį socialinių ryšių modelį, atspindintį individo socialinių ryšių struktūrinę charakteristiką, įskaitant agentų skaičių,

amžių, lytį, santykių pobūdį ir kontaktų intensyvumą. Socialinę svitą (angl. *social convoy*) daugiausia sudaro šeimos nariai ir kiti artimieji, tačiau gali būti ir artimas draugas. Į socialinį lauką (angl. *social plot*) patenka socialiniai agentai, su kuriais senas žmogus palaiko reguliarius, tačiau ne tokius intensyvius ir emociškai artimus kontaktus – buvę bendradarbiai, kaimynai, asmenys, su kuriais vykdoma bendra socialinė veikla (pvz., lankantys bažnyčią, savanoriai ir pan.) Socialinis tinklas apjungia visus kitus seno žmogaus socialinius ryšius ir kontaktus (Erber, 2005). Tyrimais nustatyta (Erber, 2005; Ginn, Fast, 2006; Poortman, Van Tilburg, 2005), kad kuo intensyvesni ir emociškai palankūs yra kontaktai su pirmo ir antro rato socialiniais agentais, tuo senas žmogus gauna daugiau ir įvairesnių formų socialinės paramos (slauga susirgus, pagalba įveikiant finansines problemas ir t.t.), kuri mažina nerimą ir stresą.

Kita vertus, šeiminė aplinka ne visada gali padėti spręsti vienišumo ir socialinės atskirties problemas. Senyvame amžiuje ypač dažnai pasitaikanti našlystė yra daugelio vyresnio amžiaus asmenų socialinių problemų priežastis. B. Lemme (2003) nurodo su našlyste susijusį paradoksą: nors dėl vyresnio vyrų santuokinio amžiaus ir ankstyvesnio mirtingumo našlystė labiau paplitusi moterų tarpe, tyrimai rodo, kad vyrai našliai patiria daugiau socialinių problemų nei našlės moterys. Sutuoktinio netekusios moterys palaiko daugiau socialinių kontaktų ir lengviau randa paramą problemų sprendimui negu vyrai. Pastarieji dažniau išgyvena vienišumą ir santykinai dažniau patiria sveikatos problemų bei patenka į stacionarios globos įstaigas, negu našlystę išgyvenančios moterys. Parkes (1996) nurodo, kad su našlyste sietinos dvi pagrindinės socialinių problemų grupės: gedėjimas ir naujos savasties paieška. Netektį patyręs asmuo turi ne tik išgyventi skausmą, bet ir suformuoti naują vienišo asmens tapatumą bei atkurti arba reorganizuoti ir taip dėl amžiaus sumažėjusią socialinių ryšių sistemą. Senyvo amžiaus žmonėms šios problemos tampa ypač skausmingos ir sunkiai sprendžiamos.

Viena iš senėjimo įtakojamų socialinių problemų yra sumažėję ir per menki finansiniai ištekliai. 2007 metų pabaigoje Lietuvoje buvo 591,0 tūkst. senatvės pensininkų, kurių vidutinė pensija 2008-01-01 sudarė 738,53 lt. (LR Statistikos departamento duomenys, prieiga internetu [žiūrėta 2008.02.01] <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1620>).

Nepaisant pensijos ir dalies dirbančių vyresnio amžiaus asmenų gaunamų darbinių pajamų, skurdo rizikos gylys senatvės pensiją gaunančių asmenų tarpe 2007 metais sudarė 17,5% (ten pat, prieiga internetu: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1333>). Europos Komisijos duomenimis, 34% Lietuvos gyventojų mano, kad senų žmonių pensija nėra pakankama, o 8% - kad valstybės rūpinimasis pagyvenusiais asmenimis yra menkas (European Social Reality 2007).

Su socialine aplinka sietinos eidžizmo, smurto, socialinės integracijos/segregacijos ir kitos seniems žmonėms kylančios problemos. Smurtas senatvėje (Erber, 2005; Lemme, 2003; Uscila, 2005) gali turėti įvairias formas, nuo fizinės prievartos iki psichologinės ir ekonominės. Tyrimais nustatyta, kad fizinė senų žmonių prievarta yra bene labiausiai paplitusi ir dažniausiai analizuojama masinėse komunikacijos priemonėse. Kaip nurodo Uscila (2005), didžiausia viktimizacinė rizika, t.y., tikimybė tapti nusikaltimo auka, Lietuvoje yra asmeniui peržengus 60 m. ribą. Beveik trečdalis senyvo amžiaus smurto aukų gyvena kaime arba vienkiemiuose.

Psichologinė prievarta pasireiškia kaip asmens menkinimas, žeminimas, emocinė deprivacija ar intensyvus prievartos baimės provokavimas. Manoma, kad psichologinę prievartą skatina ir visuomenėje paplitusios nuostatos senų žmonių atžvilgiu. Billigas (1993) nurodo, kad šis požiūris yra įtakojamas abipusiai ir priklauso tiek nuo visuomės nuomonės apie seną asmenį, tiek ir nuo paties seno individo požiūrio į save ir kitus. Mikulionienė (2003), remdamasi savo atliktais tyrimais, nurodo, kad Lietuvoje požiūris į senatvę yra ganėtinai daugialypis: “Nepakankamos žinios apie gyventojų senėjimą sukuria neigiamus jausmus, pastarieji kontrastuoja su reiškiamą pagarba vyresnio amžiaus žmonėms, o pastaroji menkai derinasi su dalies gyventojų skelbiamomis diskriminacinėmis elgsenos apraiškomis pagyvenusiųjų atžvilgiu” (p. 62). Autorė daro prielaidą, kad dabartinis Lietuvos gyventojų požiūris į vyresnio amžiaus žmones gali išprovokuoti tam tikrus sunkumus pastariesiems siekiant užtikrinti savo nepriklausomybę ir išsaugoti orumą.

Ekonominė senų žmonių prievarta pasireiškia jų asmeninių lėšų išsekimo be jų sutikimo, pensijų atėmimu ir pan. Manoma (Erber, 2005), kad ekonominė senų žmonių prievarta yra labiau paplitusi, nei oficialiai deklaruojama. Šią prievartą skatina ir kultūrinės normos, pvz., nusistovėjusi nuostata materialiai padėti suaugusiems vaikams ir anūkams.

Apibendrinant galima teigti, kad senėjimas ir senas amžius įtakoja daugiaprofilinę senų žmonių socialinių problemų aibę, paplitusią mikro, mezo ir makro socialinėse aplinkose. Seni žmonės patiria problemų, kurios nėra aktualios kitoms socialinėms grupėms, pvz., vaikams, daugiavaikėms šeimoms ar rizikos grupės asmenims. Šių problemų specifiškumas dažniausiai įtakotas vieno pagrindinio veiksnio – amžiaus.

1.2.2. Socialinės problemos kaip socialinių poreikių nepatenkinimo išdava: rezidentinės globos aspektas

Lietuvoje veikia trijų tipų rezidencinės globos įstaigos pagyvenusiems ir seniems žmonėms: 1) senelių namai, kuriuose gyvena įvairaus savarankiškumo lygmens seni žmonės, 2)slaugos

ligoninės, kuriuose teikiama ilgalaikės slaugos paslauga, 3) savarankiško gyvenimo namai, kuriuose senyvo amžiaus žmonės, gaudami minimalią pagalbą, gyvena savarankiškai (Žalimienė, 2005).

Globos teikimas institucijoje apima: 1) instrumentinę veiklą, nukreiptą į seno žmogaus bazinių poreikių tenkinimą ir 2) emocinę veiklą, kuri savo turiniu išreiškia susirūpinimą seno žmogaus gerove ir padeda tenkinti jo socialinius poreikius bei didina psichologinį bei emocinį saugumą (Maslauskaitė, 2004). Socialinės problemos, kylančios rezidentinės globos institucijos klientams, suponuoja ir vieną, ir kitą veiklą. Šiuo aspektu socialinė problema suvokiama kaip sunkumas, uždavinys, kurį senas žmogus turi išspręsti. Anot Jervis (2006), socialinių problemų kilimą įtakoja socialinių poreikių nepatenkinimas. Socialiniais poreikiais vadinami tokie individo poreikiai, kurių patenkinimui reikalingas kitų žmonių dalyvavimas (Maslow, 2006).

Rezidentinės globos institucijoje sunku patenkinti senų žmonių saugumo poreikį. Jo neužtikrinimas, anot Maslow (2006), gali įtakoti nestabilumo, nerimo, baimės pojūčius. Gyvenamosios vietos pakeitimas ir būtinybė prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų sutrikdo saugumo pojūtį, todėl senas žmogus globos institucijoje gali jaustis vienišas, sutrikęs, priklausomas. Nesaugumo jausmą didina ir dažna būtinybė gyventi ne pasirinktame, o paskirtame kambaryje, nesant galimybių rinktis ir kambario kaimynų (Blonski, 2003). Saugumo poreikis gali būti deprivuojamas ir dėl pasitaikančios institucinės prievartos. Nors Lietuvoje kol kas tokių tyrimų nėra atlikta, tačiau kitų šalių pavyzdys rodo (Erber, 2005; Billig, 1993), kad institucinė prievarta pasireiškia tiek psichologiškai, tiek ir ekonomiškai. Kaip labiausiai paplitę prievartos pavyzdžiai nurodomi šaukimas, pravardžiavimas, senų žmonių poreikių nepaisymas, savarankiškumo nesuteikimas. Manoma, kad prievarta globos namuose nesunkiai gali būti pašalinama didesnio profesinių žinių багаžo darbuotojams suteikimu ir motyvavimu didesniu darbo užmokesčiu.

Gyvenimas institucijoje gali riboti ir senų žmonių meilės, priklausymo, dalyvavimo socialinius poreikius. Jie deprivuojami dėl nutrūkusių ar ribotų socialinių ryšių, nepakankamų kontaktų su šeimos nariais, vaikais, draugais, kitais artimais žmonėmis. Šiuos ryšius riboja ir būtinybė laikytis institucijos vidaus tvarkos taisyklių, dienos režimo, kas apsunkina ir senų žmonių dalyvavimą viešajame gyvenime. Jervis (2006) nurodo, kad tie rezidencinių institucijų klientai, kuriuos reguliariai lankė šeimos nariai ir draugai, išgyveno ženkliai didesnę gyvenimo komforto pojūtį, pasižymėjo beveik dvigubai geresniais sveikatos požymiais, o jų socialiniai įgūdžiai prilygo gyvenančių savo namuose bendraamžių socialiniams įgūdžiams. Billig (1993) pabrėžia, kad globos namų gyventojas geriau priima institucinę globą, jei šeimos nariai ir artimieji reguliariai jį lanko ir palaiko nuolatinę komunikaciją.

Senų žmonių priklausymo, dalyvavimo, kontrolės poreikiai gyvenant institucijoje tenkinami ir per bendravimą, kuris pasižymi dviem kryptimis: bendravimas su kitais gyventojais bei bendravimas su aptarnaujančiu personalu. Dėl charakterio bruožų ar asmenybinių ypatumų sutrikęs bendravimas gali įtakoti tarpasmeninius konfliktus, o tai savo ruožtu sąlygoja nesaugumo jausmą ir naujas problemas. Kaip pažymi Erber (2005), tokių problemų kilimas ir sprendimas dažnai priklauso nuo tikslingo ir aktyvaus socialinio darbo.

Socialines senyvo amžiaus žmonių problemas institucijoje gali įtakoti ir nepatenkintas saviraiškos poreikis. Seni žmonės dažnai turi įvairių pomėgių, kurių tenkinimo galimybės institucijoje gali būti ribojamos per menko teikiamų socialinių paslaugų asortimento ar nepalankių aplinkos nuostatų. Pvz., dalyvavimo politinėje, saviveiklinėje veikloje, kulinarijos, konditerijos, sodininkystės ir kt. pomėgių tenkinimo galimybės globos institucijoje dažnai yra apribotos jos veiklos specifikos. To pasekoje gali kilti tiek nesutarimai su aptarnaujančiu personalu, tiek psichosomatiniais sutrikimais kaip nepatenkinto poreikio pasekmė. Be to, savarankiškumo neturėjimas mažina turėtus socialinius įgūdžius ir senas žmogus tampa priklausomas nuo aptarnaujančio personalo.

Apibendrinant galima teigti, kad didelę reikšmę rezidentinėje įstaigoje gyvenančių senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų kilimui turi jų socialinių poreikių patenkinimas/nepatenkinimas. Kadangi dalis paslaugas teikiančio personalo (ne socialinio darbo) gali turėti per mažai žinių apie senų žmonių specifinius poreikius, socialinės problemos išryškėja ir šiame aspekte kaip specialios ar specifinės informacijos sklaidos personalo ir klientų artimųjų tarpe trūkumas.

1.2.3. Socialinio darbo specifika sprendžiant senyvo amžiaus žmonių socialines problemas ilgalaiškės globos institucijoje

1.2.3.1. Įstatyminės bazės, reglamentuojančios socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonėms teikimą, apžvalga.

Socialinė politika senų žmonių atžvilgiu dažniausiai analizuojama kaip veikla, nukreipta į jų fizinio, emocinio ir socialinio saugumo poreikių tenkinimą. Chrestomatiškai socialinė politika apibrėžiama kaip valstybės pastangos neutralizuoti dėl subjektyvių ar objektyvių priežasčių negatyvia kryptimi kintančią jos piliečių gyvenimo kokybę (Guogis, 2000). Socialinių paslaugų teikimą nacionaliniu lygmeniu reglamentuoja LR Socialinių paslaugų įstatymas (2006) ir jį lydintys poįstatyminiai aktai. 2006 m. įsigaliojęs naujas socialinių paslaugų įstatymas specialistų vertinamas kaip vienas visuomeniškiausių, padedančių labiausiai socialiai pažeidžiamoms socialinėms grupėms. Šiuo įstatymu skatinama socialinių paslaugų įvairovė ir paslaugų prieinamumas. Įstatymu numatoma, kad nemokamos socialinės paslaugos pirmiausia teikiamos nepasiturintiems asmenims, tokiu būdu

praktiškai realizuojant socialinės apsaugos filosofiją. Socialines paslaugas apibrėžia ir teikimą/gavimą detalizuoja Socialinių paslaugų katalogas (2006). Katalogu numatoma, kad senyvo amžiaus asmenims gali būti teikiamos bendrosios ir specialiosios socialinės paslaugos ir pateikiami jų apibūdinimai. Visų socialinių paslaugų finansavimą reglamentuoja Socialinių paslaugų reglamentavimo ir apskaičiavimo metodika (2006), patvirtinta LR Vyriausybės 2006 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. 978. Ši metodika numato, jog socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą apmoka savivaldybės iš savivaldybės biudžeto. Socialinių paslaugų teikimą, efektyvumą ir kokybę kontroliuoja ir vertina Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, kurio nuostatai patvirtinti LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. A1 – 182. Socialinių paslaugų plėtra atliekama ir infrastruktūra vystoma, remiantis Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2007 – 2009 m. programa, patvirtinta LR Vyriausybės 2006 m. spalio 12 d. nutarimu Nr. 1000. Socialinės globos rezidentinės paslaugos apibrėžiamos ir jų teikimas detalizuojamas Socialinės globos normų apraše, patvirtintame LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1 - 46. Jame nurodoma, kad socialinė globa teikiama remiantis išsamiu ir visapusišku asmens socialinės globos poreikio vertinimu, atsižvelgiant į asmens individualias savybes bei ypatumus, susijusius su amžiumi, lytimi, kalba, religija ir t.t. Socialinė globa organizuojama remiantis individualiu socialinės globos planu, kuriame numatoma, kokiomis priemonėmis bus siekiama įgyvendinti globos uždavinius ir detalizuojamos teiktinos socialinės paslaugos.

Realizuojant Nacionalinę gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategiją (2004) bei rengiant naują Socialinių paslaugų įstatymą bei Socialinių paslaugų katalogą, prioritetu tapo socialinių paslaugų vyresnio amžiaus asmenims teikimo ir socialinio darbo su šia klientų grupe kokybės sistemos kūrimas (Žalimienė, 2005). Kokybė reiškia, kad organizuojant ir teikiant socialines paslaugas, akcentuojamos pagyvenusių žmonių teisės ir paslaugų atitikimas poreikiui.

1.2.3.3. *Socialinio darbo principai dirbant su senais ir pagyvenusiais asmenimis ilgalaikės globos institucijoje.*

Socialinio darbo su senais žmonėmis, kaip ir su kitomis klientų grupėmis, efektyvumas priklauso nuo socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos (Ivanauskienė, Varžinskienė, 2004). Teikdami pagalbą seniems žmonėms, socialiniai darbuotojai turi turėti keturių sričių žinių:

- Bendrų socialinio darbo žinių;
- Specifinės praktikos aplinkos žinių;
- Žinių apie specifinį klientą;

- Žinių apie specifinį kontaktą.

Tokiu būdu vienas socialinio darbo su senais žmonėmis specifinis bruožas yra tikslus klientų poreikių nustatymas ir socialinių paslaugų pritaikymas šių poreikių tenkinimui. Tyrimais įrodyta (Challis, Hughes, Jacobs, Stewart, Weiner, 2007; Matosevic, Knapp, Kendall, Henderson, Fernandez, 2007), kad senyvo amžiaus žmonių socialinių paslaugų poreikis yra sunkiau pastebimas, negu sveikatos priežiūros paslaugų. Socialinių paslaugų poreikis lengviau pastebimas rezidencinės globos įstaigose, kur dirba multidisciplininė paslaugų teikėjų komanda. Todėl teikiant socialines paslaugas pagyvenusiems ir seniems asmenims, ypač ilgalaikės socialinės globos institucijose, laikomasi tam tikrų principų. Skiriami tokie bendrieji socialinio darbo ir socialinių paslaugų senyvo amžiaus asmenims teikimo principai (pgl. Žalimienė, 2005):

- Orumo užtikrinimas. Visose situacijose klientas sutinkamas su pagarba, supratimu, atjauta.
- Privatumas. Negalimas bereikalingas pašalinis kišimasis, sudaroma galimybė pačiam tvarkytis pagal savo sugebėjimus, užtikrinama ir pripažįstama teisė turėti privačią erdvę.
- Nepriklausomumas (autonomija). Pagalba seniems žmonėms siūloma pirmiausia kaip savipagalbos ugdymas, kad žmogus galėtų būti kuo labiau nepriklausomas bet kurioje gyvenimo srityje. Paslaugos neturi daryti žmogaus vis labiau priklausomo nuo paslaugos teikėjo.
- Dalyvavimas. Galimybė išsakyti savo nuomonę ir pageidavimus visais gyvenimo klausimais.
- Pasirinkimo laisvė. Pripažįstama teisė daryti pasirinkimus politinėje, religinėje, ideologinėje ir asmeninio gyvenimo plotmėje.
- Teisių užtikrinimas. Niekas negali apriboti senų žmonių teisių, kurios yra tokios pat, kaip ir kitų žmonių.
- Saugumas. Fizinis, psichologinis ir ekonominis saugumas, smurto ir prievartos nebuvimas. Saugumo pojūtis visose gyvenimo situacijose.
- Saviraiška. Galimybės užsiimti mėgiama veikla bei siekti savo tikslų.
- Aprūpinimas. Visiškas fiziologinių poreikių tenkinimas, materialinis aprūpinimas, atitinkantis šalies pragyvenimo lygio normas.

Pastaraisiais metais pasaulinėje socialinio darbo praktikoje pastebima ryški specializacija, įgalinanti paslaugų pritaikymą individualiems poreikiams (Challis, Hughes, Jacobs, Stewart, Weiner, 2007). Šią tendenciją Lietuvoje atspindi socialinių darbuotojų specializuotas rengimas, šalia bendrųjų socialinio darbo žinių suteikiant specialių žinių apie senėjimo ypatumus, senų žmonių psichologiją, socialinio darbo su senais žmonėmis metodus. Jos ženkliai įtakoja socialinio darbo kokybę dirbant

individualiai arba tarpdisciplininėje komandoje. Dažniausiai naudojamas populiarus atvejo vadybos socialinio darbo metodas (Gvaldaitė, Švedaitė, 2005; Jervis, 2006; Geerlings, Pot, Twisk, Deeg, 2005), kuris pasižymi pragmatiškumu, kompetencijų svarba ir daugiamatiškumu. Tai leidžia nuspręsti, kokia socialinė pagalba senam žmogui tikslingiausia konkrečiu atveju.

Apibendrinant mokslinės literatūros analizę, galima daryti šias išvadas:

1. Daugiamatis senatvės vaizdinys formuojasi veikiant istoriškai determinuotiems socialiniams, ekonominiams ir kultūriniais žmonių sąveikos veiksniams. Todėl senatvė yra ne determinuota apibrėžtis, o plastiškas socialinis konstruktas, kurio reikšmes generuoja visuomenė.
2. Senėjimas ir senas amžius įtakoja daugiaprofilinę senų žmonių socialinių problemų aibę, paplitusią mikro, mezo ir makro socialinėse aplinkose. Seni žmonės patiria dviejų tipų socialinių problemų: 1) kurios būdingos ir kitoms socialinėms grupėms; 2) kurios nėra aktualios kitoms socialinėms grupėms. Šių problemų specifiškumas dažniausiai įtakotas vieno pagrindinio faktoriaus – amžiaus. Jos labiausiai pasireiškia dėl senėjimo kintančiu individo Aš vaizdu, t.y., savivoka, senėjimo stiliaus ypatumais, kurie atsispindi individo mąstyme, elgsenoje ir ipročiuose, santykių su socialine aplinka ypatumais ir kitais bruožais.
3. Senų žmonių socialinės problemos ilgalaikės socialinės globos įstaigose sietinos su paties seno žmogaus ir jį supančios socialinės aplinkos sąveikos įtakotu nepakankamu socialinių poreikių tenkinimu. Didžiausią poveikį senyvo amžiaus asmenų socialinėms problemoms daro tie gyvenimo globos namuose aspektai, kurie labiausiai įtakoja saugumo, savarankiškumo, saviraiškos ir savirealizacijos poreikių patenkinimą bei socialinio darbo profesionalų veiklą, nukreipta į šių poreikių patenkinimą. Ji pasireiškia didesniu socialinių paslaugų diferencijavimu atsižvelgiant į kylančius klientų poreikius, socialinių darbuotojų, teikiančių socialines paslaugas pagyvenusiems ir seniems žmonėms, profesinių žinių ir gebėjimų specifiškumu.

2 skyrius. SENYVO AMŽIAUS ŽMONIŲ SOCIALINĖS PROBLEMOS ŠIAULIŲ APSKRITIES ILGALAIKĖS SOCIALINĖS GLOBOS ĮSTAIGOSE

2.1. Tyrimo metodika

Senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose tyrimui naudota mokslo literatūros šaltinių analizė ir kiekybinis bei kokybinis tyrimo metodai. *Mokslo literatūros šaltinių analizė* yra teorinis kontekstas pagrindinei tyrimo sričiai. Jau esamų teorijų ir atliktų tyrinėjimų duomenys padeda suformuoti tyrėjo požiūrį į analizuojamą reiškinį bei nustatyti pagrindinę tyrimo kryptį. Be to, teorinė mokslo literatūros šaltinių analizė tarnauja kaip papildomas informacijos šaltinis nustatant, kokius duomenis rinkti, kokie metodai geriausiai tinka jų atskleidimui, t.y., teorija padeda kryptingai orientuotis stebint ir analizuojant tiriamą reiškinį (Kardelis, 2005).

Kiekybinis tyrimo metodas apima sisteminį skaitmeninės informacijos rinkimą, remiantis atitinkama kontrolės sistema bei šių duomenų statistinę analizę.

Šiame konkrečiame tyrime buvo panaudotas anketavimo metodas. Tai yra respondentų apklausa raštu, jiems pateikiant nustatytos struktūros klausimų bloką (Kardelis, 2005). Respondentai raštu atsako į anketos klausimus, pareikšdami savo nuomonę ar žinias ir grąžina anketas tyrėjui. Tokius struktūruotus tyrimo instrumentus (anketas) sudaro sąrašas klausimų bei į kiekvieną jų pateikiami keli alternatyvūs atsakymai. Atitinkamai tiriamųjų imčiai tyrėjas privalo pateikti identiškus klausimynus.

Senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų ilgalaikės socialinės globos namuose tyrimui atlikti nuspręsta apklausti senyvo amžiaus asmenis, gyvenančius Šiaulių apskrities socialinės globos įstaigose. Konstruojant klausimyną, remtasi atlikta mokslinės literatūros analize ir metodine literatūra. Tyrimo instrumentas fokusuotas šiomis kryptimis: 1) išsiaiškinti senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių globos namuose, socialinių problemų pobūdį; 2) išsiaiškinti šių problemų kilimo priežastis. Klausimynas grįstas prielaida, kad senyvo amžiaus socialines problemas įtakoja nepatenkinti socialiniai poreikiai. Turint omenyje, kad tyrimo dalyviai yra senyvo amžiaus žmonės, galintys turėti regos ar suvokimo problemų, klausimynas sudarytas daugiausia iš nominalinės skalės klausimų, kai atsakydamas į klausimą respondentas turi pasirinkti vieną ar keletą atsakymo variantų, kurie nėra išdėstyti specialia tvarka ir tarpusavyje negali būti ranguojami didėjimo ar mažėjimo tvarka (žr. 1 priedą, p.55). Klausimynas sudarytas iš 25 klausimų, kurių 3 skirti nustatyti tyrimo dalyvių amžiui, lyčiai, ir patekimo į globos namus priežastiai. Likusieji 22 klausimai yra selektyvinės priklausomybės (skirti tyrimo objekto turinio atskleidimui).

Respondentų atrankai panaudota tikimybinė atranka, kai visi senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, turi tikimybę pakliūti į tyrimą. Pagrindinis atrankos kriterijus buvo amžiaus, t.y., potencialūs tyrimo dalyviai negalėjo būti jaunesni kaip 60 metų. Tyrimas atliktas:

1. Šiaulių m. Savivaldybės globos namuose,
2. Joniškio rajono Žagarės socialinių paslaugų centro senelių globos skyriuje,
3. Joniškio parapijiniuose senelių globos namuose,
4. Pakruojo rajono Rozalimo senelių globos namuose,
5. Pakruojo rajono Linkuvos senelių namuose,
6. Kelmės rajono Liolių senelių namuose,
7. Radviliškio rajono Šeduvos globos namuose,
8. Radviliškio rajono Polekėlės senelių globos namuose,
9. Akmenės rajono socialinių paslaugų namuose.

Kiekybinio tyrimo duomenys analizuojami taikant matematinės – statistinės procedūras. Tyrimo duomenų apdorojimui taikyta SPSS 13.0 programa, taikytos aprašomosios statistikos procedūros, koreliaciniai ir neparametriniai testai.

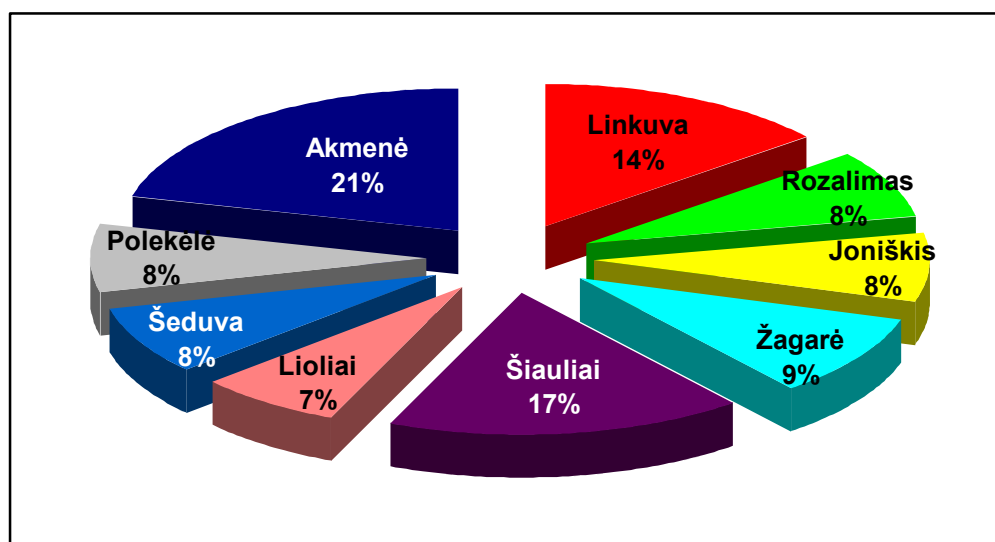
Kokybinis tyrimo metodas yra suvokimo procesas, kuris grindžiamas individualiomis metodologinėmis žmonių socialinių problemų tyrimo tradicijomis. Tai leidžia tyrėjui sukonstruoti kompleksinį holistinį paveikslą, analizuoti įvairius aspektus, išsamiai perduoti informantų požiūrius. Vienas iš kokybinio tyrimo privalumų – jo natūralistiškumas. Be to, pasak Kardelio (2005), kokybiniai tyrimai pasižymi lankstumu, nes yra orientuoti į interpretaciją, o ne į matavimus, į procesą, o ne į išvadą.

Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių ilgalaikės socialinės globos namuose, socialinių problemų tyrimui buvo pasirinkta ilgalaikės socialinės globos paslaugas organizuojančių ir teikiančių institucijų vadovų apklausa pagal iš anksto parengtus pusiau struktūruoto interviu klausimus (žr. 2 priedą, p. 59). Kokybiniam tyrimui pasirinkta patogioji tikslinė informantų atranka, kuri leidžia nesunkiai rasti tyrimo dalyvių, gerai žinančių tyrimo problemą, šiuo konkrečiu atveju – socialinio darbo su senais žmonėmis specifika. Apklausa atlikta su socialines paslaugas seniems žmonėms organizuojančių ir teikiančių institucijų vadovais, dirbančiais tose įstaigose, kuriose planuotas kiekybinis tyrimas. Jiems buvo pateikti klausimai raštu ir paprašyta raštu į juos atsakyti. Tyrimo metu gauta informacija analizuojama content (turinio) analizės metodu.

2.2. Tyrimo dalyviai

Anketinės apklausos metu buvo apklausta 128 senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys ilgalaikės socialinės globos namuose,

Istaigos pavadinimas	Skaičius	Procentai
Šiaulių miesto savivaldybės globos namuose	22	17,29%
Akmenės rajono socialinių paslaugų namuose	27	21,09%
Joniškio parapijiniuose senelių globos namuose	10	7,81%
Joniškio rajono Žagarės socialinių paslaugų centro senelių globos skyriuje	10	7,81%
Pakruojo rajono Linkuvos senelių namuose	18	14,06%
Pakruojo rajono Rozalimo senelių globos namuose	10	7,81%
„Kelmės rajono Lolių senelių namuose	9	7,03%
Radviliškio rajono Šeduvos senelių namuose	10	7,81%
Radviliškio rajono Polekėlės senelių globos namuose	10	7,81%
	128	100%

2 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Visų tyrime dalyvavusių senyvo amžiaus asmenų amžiaus vidurkis buvo 72,37 metų (St.D = 2,036). Jauniausias tyrimo dalyvis turėjo 60 metų, vyriausias – 90 metų. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes vaizduojamas 4-oje lentelėje.

4 lentelė

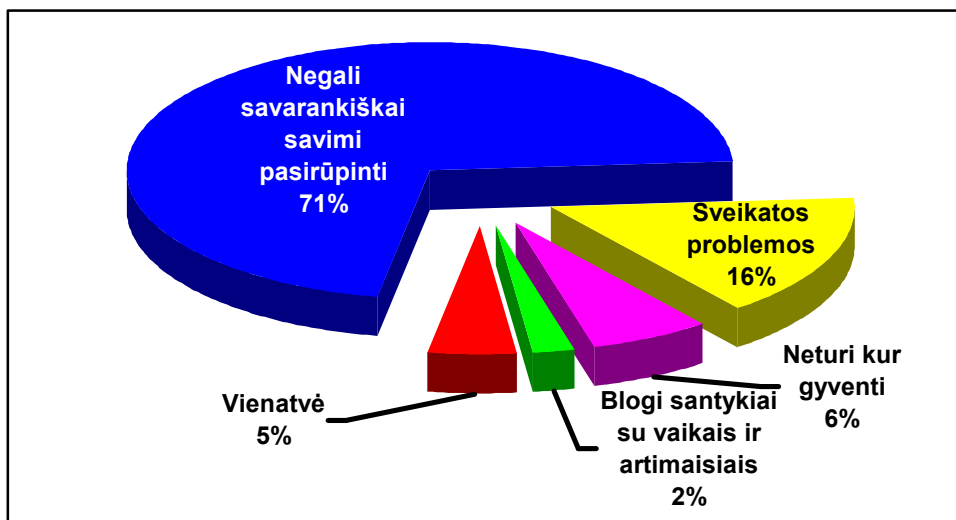
Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžiaus grupes ir lytį

Amžiaus grupė	Skaičius				Procentinė dalis
	Vyrai	Moterys	Viso	Std.E	
60 – 65 m.	6	16	22	0,163	17,19%

66 – 70 m.	3	17	20	0,202	15,63%
71 -75 m.	4	16	20	0,183	15,63%
76 -80 m.	4	19	23	0,101	17,97%
81 -85 m.	5	21	26	0,96	20,31%
86 – 90 m.	2	15	17	0,79	13,27%
Viso	24	104	128		100%

Kaip matyti iš 4-oje lentelėje pateikiamų duomenų, senyvo amžiaus žmonių skaičius įvairiose amžiaus grupėse buvo panašus, išskyrus vyriausius amžiumi tyrimo dalyvius. Toks pasiskirstymas įtakotas gausesnės „jaunų senų“ ir mažesnės „senų senų“ grupių tiek visuomenėje, tiek ir globos namuose. Moterys tyrimo dalyvių tarpe sudarė daugumą, jų buvo 81%, vyrų – 19%. Nustatytas statistinis ryšys tarp amžiaus ir lytiškumo ($r = -0,278$) rodo, kad su amžiumi vyrų mažėja. Tyrimo imtis atspindi bendrą šalies demografinę charakteristiką: dėl ilgesnės moterų gyvenimo trukmės senyvo amžiaus moterų yra keletą kartų daugiau negu vyrų, o amžiui didėjant, vienam vyrui tenkančių moterų skaičius taip pat didėja.

Analizuojant patekimo į globos namus priežastis, nustatyta, kad vyraujanti tyrimo dalyvių apsigyvenimo ilgalaikės socialinės globos įstaigoje priežastis yra nebegalėjimas savarankiškai savimi pasirūpinti. Kitos priežastys: sveikatos problemos, gyvenamosios vietos neturėjimas, blogi santykiai su vaikais nebuvo dažnos.

3 pav. Tyrimo dalyvių patekimo į globos namus priežastys

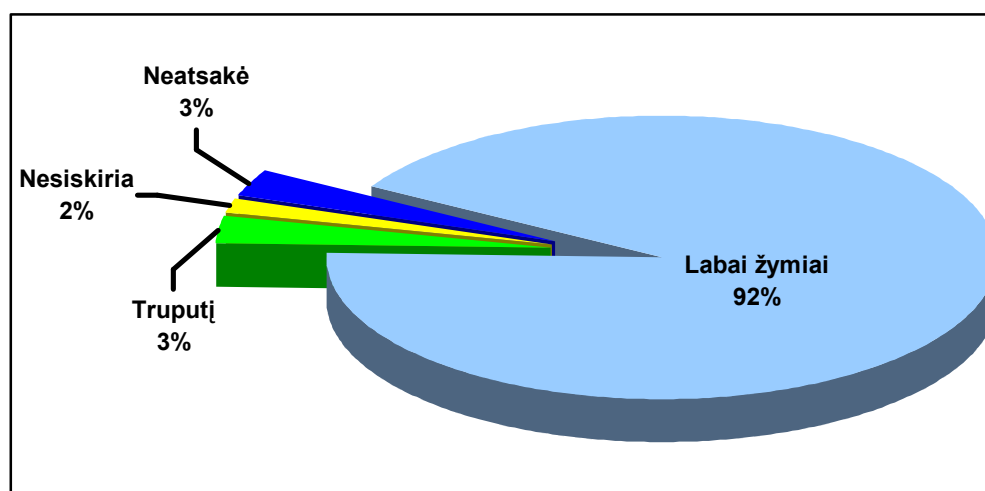
Daugiau kaip du trečdaliai tyrimo dalyvių globos namuose apsigyveno dėl to, kad dėl senatvės ar funkcinų sutrikimų nebegalėjo patys savimi pasirūpinti. Sveikatos problemos (paralyžius, judėjimo funkciniai sutrikimai ir pan.) buvo maždaug šeštadalio respondentų ilgalaikės socialinės

globos priežastis. Kitos: neturėjimas kur gyventi, vienatvės pojūtis (gyvenant vienam pačiam vieniemyje ir pan.), konfliktiniai santykiai su vaikais ar kitais globojančiais giminaičiais - buvo ne tokios dažnos. Šie tyrimo duomenys leidžia konstatuoti, jog su amžiumi gausėja problemų, dėl kurių senyvo amžiaus asmenys priversti apsigyventi ilgalaikės socialinės globos namuose.

2.3. Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, socialinių problemų ypatumai

Saugumo poreikio įtakotos socialinės problemos. Mokslinėje literatūroje (Billig, 1993; Erber, 2005; Cattan, White, Bond, Learmouth, 2005; Jervis, 2006 ir kt.) nurodoma, kad seno žmogaus persikėlimas į kitą gyvenamąją vietą, ir ypačingai, į globos namus, visada iššaukia nesaugumo pojūtį. To pasekoje susilpnėja socialiniai įgūdžiai, savitarnos gebėjimai, gali atsirasti seno žmogaus priklausomybė nuo aptarnaujančio personalo, kilti kitokių socialinių problemų. Visos jos siejamos su nepakankamai patenkintu saugumo poreikiu (Billig, 1993). Siekiant nustatyti, kiek šios problemos aktualios Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, tyrimo metu buvo kreipiamas dėmesys į respondentų gyvenimo globos įstaigoje ir savo namuose skirtumo pojūtį, saugumo pojūtį, galimybę daryti pasirinkimus, liečiančius savo gyvenimą ir pan.

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad gyvenimas globos įstaigoje yra kitoks ir respondentų vertinamas kaip skirtingas nuo gyvenimo globos namuose.

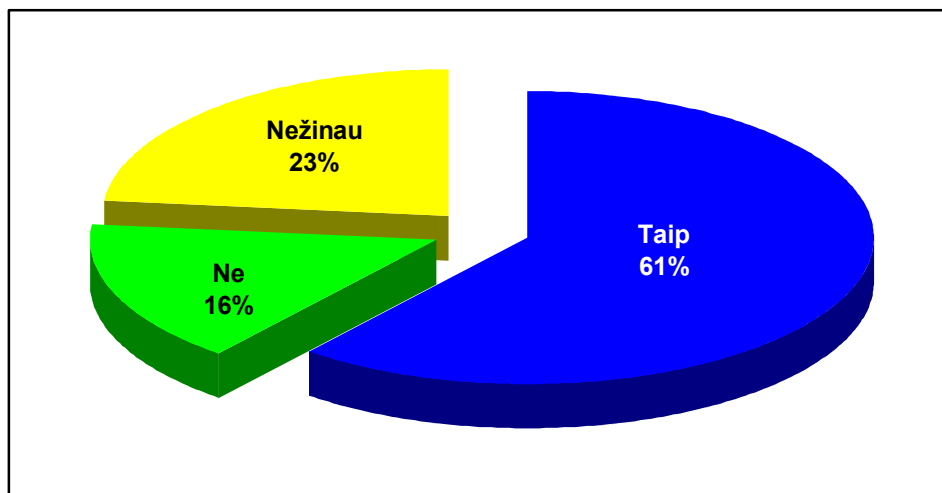

4 pav. Tyrimo dalyvių nuomonės apie gyvenimo namuose ir globos institucijoje skirtingumą pasiskirstymas

Kaip matyti iš 4-ame paveiksle vaizduojamų tyrimo rezultatų, tik keli procentai tyrimo dalyvių nurodė, kad jų gyvenimas globos institucijoje ir namuose nesiskiria ar skiriasi nežymiai. Tačiau

absoliuti dauguma respondentų buvo linkę šį skirtingumą vertinti kaip žymų. Neparametrinis testavimas parodė, kad tyrimo dalyvių nuomonių skirtumų gyvenamosios vietos atžvilgiu nėra (Kronbacho $\alpha = 0,621$). Tai reiškia, kad nepriklausomai nuo to, kuriuose Šiaulių apskrities globos namuose gyvena senyvo amžiaus asmenys, jų gyvenimas tuose namuose skiriasi nuo anksčiau turėto gyvenimo savo namuose. Tokia nuomonė atrodo labai natūraliai, turint omenyje ilgalaikės socialinės globos ypatumus: dienos veiklos reglamentą, maitinimą, gyvenimą po kelis žmones viename kambaryje, aptarnavimą ir t.t. Tačiau skirtingumo suvokimas senyvo amžiaus asmenims gali kelti nesaugumo jausmą (Billig, 1993; Erber, 2005). Šis nesaugumo jausmas gali būti mažinamas išsamios informacijos, susijusios su gyvenimo globos namuose, teikimu ir galimybe daryti pasirinkimus, susijusius su savo gyvenimu globos namuose.

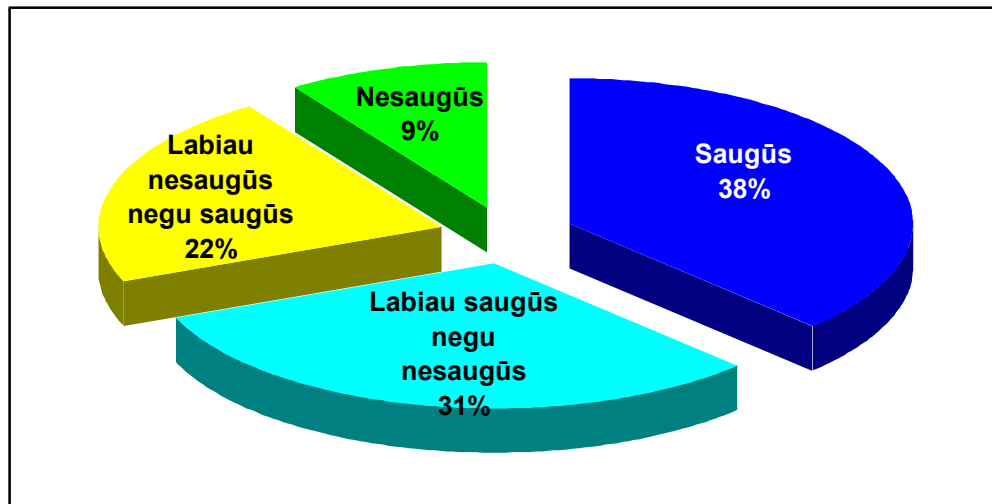
Tyrimo duomenų analizė parodė, kad dalis senyvo amžiaus asmenų nemano, jog jiems prieinama visa juos liečianti informacija.

5 pav. Tyrimo dalyvių nuomonė apie informacijos, susijusios su jų gyvenimu globos namuose, prieinamumą

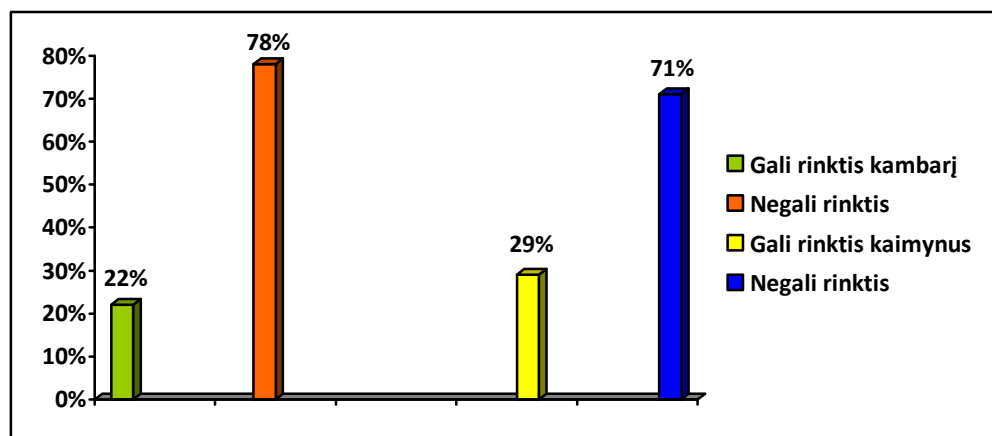
Tik du trečdaliai tyrime dalyvavusių asmenų nurodė, jog jiems prieinama visa informacija apie gyvenimo globos namuose sąlygas ir socialines paslaugas. Beveik ketvirtadalis tyrimo dalyvių nurodė nežiną apie informacijos prieinamumą, t.y., nežino, kokią informaciją jie turi gauti, o šeštadalis respondentų teigė negaunantys pakankamos informacijos. Statistiškai patikimų ryšių, rodančių vienų kurių nors Šiaulių apskrities globos namų išskirtinumą informacijos klientams prieinamumo aspektu tyrimo metu nebuvo nustatyta. Taip pat nerasta skirtumų amžiaus ar lyties atžvilgiu. Todėl galima teigti, kad nepakankama informacijos apie socialines paslaugas ir gyvenimo globos namuose sąlygas sklaida yra bendra tendencija šioje socialinių paslaugų srityje.

Tyrimu nustatyta, kad tarp senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose viena iš svarbiausių yra nesaugumo pojūtis. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad beveik trečdalis respondentų mano, jog nėra saugūs. Jie nurodė, kad dažniau jaučiasi nesaugūs, negu saugūs arba visiškai nesaugūs. Nustatytas statistinis ryšys tarp amžiaus ir saugumo pojūčio ($r=-0,324$) rodo, kad didėjant respondentų amžiui, stiprėja jų nesaugumo pojūtis.

6 pav. Tyrimo dalyvių saugumo pojūtis gyvenant globos namuose

Nesaugumo jausmas, kaip rodo tyrimai (Erber, 2005), gali būti nepakankamo savarankiškumo pasekmė. Savarankiškumas gyvenant globos namuose pasireiškia ne tik savirūpos gebėjimais, bet ir galimybe daryti tam tikrus pasirinkimus, susijusius su gyvenimu globos namuose, pvz., pasirinkti kambarį ar gyvenamojo kambario kaimynus, pasirinkti bendravimo partnerius, dienos režimą, dienotvarkę ir t.t. Kaip parodė atliktas tyrimas, Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose toks savarankiškumas nėra visiškai realizuotas.

5 pav. Tyrimo dalyvių galimybės pasirinkti kambarį ir kaimynus

Daugiau kaip du trečdaliai respondentų tyrimo metu nurodė, kad neturi galimybės pasirinkti gyvenamojo kambario ir kartu su jais gyvenančių žmonių. Ši socialinė problema, aktuali daugeliui socialinės globos institucijų, susijusi su ekonominėmis valstybės galimybėmis. Šiuo metu tokius pasirinkimus gali daryti tik senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys privačiuose pensionuose ir savarankiško gyvenimo namuose ir mokantys nemažą sumą už gaunamas paslaugas. Valstybinėse globos institucijose galimybė rinktis gyvenamąjį kambarį ir žmones, su kuriais kartu gyvenama tame kambaryje sudaroma tik tais atvejais, kai yra laisvų kambarių arba esant kitoms ypatingoms sąlygoms (kai kartu gyvena sutuoktiniai ir pan.).

Savarankiško pasirinkimo stoka susijusi su pozityvaus bendravimo problemomis. Kaip parodė tyrimo duomenų analizė, dalis tyrimo dalyvių nesutaria su kambario kaimynais ir kitais globos namų gyventojais.

5 lentelė

Tyrimo dalyvių santykiai su kambario kaimynais ir kitais gyventojais

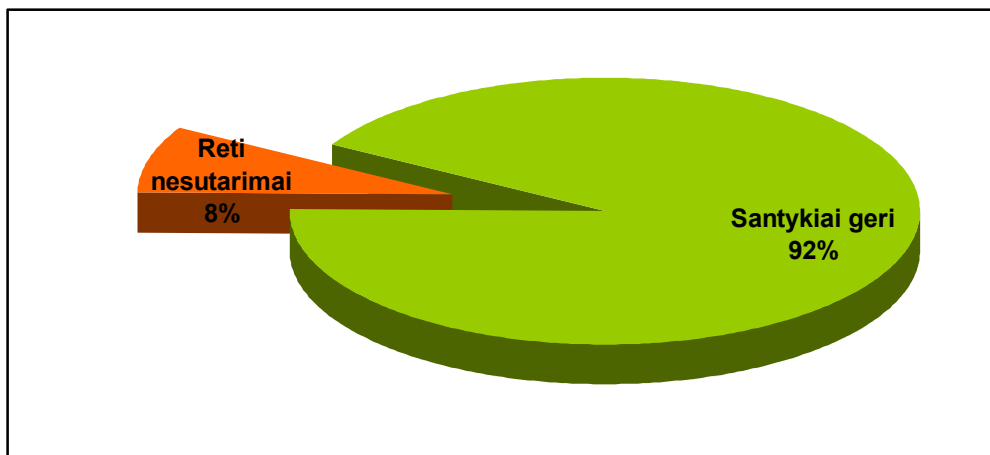
Santykiai su kambario kaimynais	Dalis, %	St.D.	Santykiai su kitais globos namų gyventojais	Dalis, %	St.D.
Nebūna jokių nesutarimų	64%	0,459	Santykiai su visais labai geri	56%	0,391
Kartais kyla smulkių barnių	31%	0,386	Su kai kuriais gyventojais kartais kyla nesutarimų	34%	0,480
Nesutaria nuolat	5%	0,593	Yra žmonių, su kuriais konfliktuoja nuolat	7%	0,622
			Santykiai blogi	3%	0,511

Tyrimo rezultatai, vaizduojami 5 lentelėje, rodo, kad *didesnė dalis senyvo amžiaus asmenų globos namuose yra sukūrę teigiamus, konstruktyvius tarpasmeninius santykius, kuriuos vertina kaip labai gerus. Jie nurodo, kad neturi jokių nesutarimų su kambario kaimynais ir kitais globos namų gyventojais.* Tačiau apie trečdalis tyrimo dalyvių kartais turi įvairių smulkių nesutarimų su kitais asmenimis, o nedidelė dalis (iki 5%) išgyvena konfliktiškus ir įtemptus tarpusavio santykius. Tokie tyrimo rezultatai traktuotini kaip natūralūs: nemažai žmonių įvairiose gyvenimo sferose dėl požiūrių ir vertybių skirtumų atsiduria konfliktinėse situacijose. Visgi nuolatiniai nesutarimai įtakoja vidinę įtampą, nerimą, nesaugumo jausmą, ko pasekmėje senyvo amžiaus asmenims gali pasireikšti psichosomatiniai negalavimai (Billig, 1993; Lemme, 2003). Todėl *tarpasmeniniai nesutarimai ilgalaikės socialinės globos namuose traktuotini kaip rimtos socialinės problemos, reikalaujančios socialinio darbo intervencijų.*

Bendravimo problemų gali kilti ir sąveikos su aptarnaujančiu globos namų personalu atžvilgiu. Todėl tyrimo metu siekta išsiaiškinti, ar senyvo amžiaus asmenų santykiai su aptarnaujančiu

personalu yra konstruktyvūs. Nustatyta, kad *didžioji dauguma tyrimo dalyvių santykius su socialiniais darbuotojais, slaugytojomis, jų padėjėjais ir kitais globos namų darbuotojais vertina kaip labai gerus*. Tik nedidelė respondentų dalis atkreipė dėmesį, kad kartais pasitaiko nesutarimų su globos namų darbuotojais, tačiau *žymių nesutarimų ar konfliktų tyrimo metu nenustatyta*. Nuomonių skirtumų lyties ar amžiaus aspektu nenustatyta.

6 pav. Tyrimo dalyvių santykių su aptarnaujančiu globos namų personalu pobūdis

Tokie tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad *senyvo amžiaus asmenų tarpasmeninio bendravimo problemų kyla santykių su kitais globos namų gyventojais atžvilgiu, tačiau santykių su personalu atžvilgiu problemų nėra arba jos labai nežymios*.

Senyvo amžiaus asmenų nesaugumo jausmą gali sukelti ir sveikatos problemos (Lemme, 2003). Atsižvelgiant į tai, tyrimo metu buvo kreipiamas dėmesys į tris aspektus: subjektyvų suvokimą apie rūpestį globos namų gyventojų sveikata, kompensacinės technikos turėjimą ir aplinkos prieinamumą. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad didžioji tyrimo dalyvių dalis mano, jog Šiaulių apskrities ilgalaiškės socialinės globos namuose yra pakankamai rūpinamasi jų sveikata.

6 lentelė

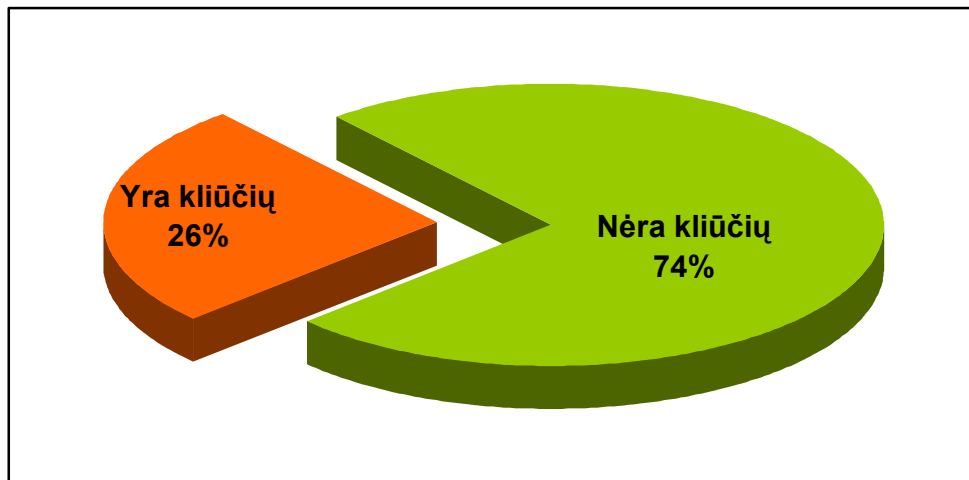
Su sveikata sietinos tyrimo dalyvių socialinės problemos

Rūpinimasis globos namų gyventojų sveikata	Dalis, %	St.D.	Kompensacinės technikos turėjimas	Dalis, %	St.D.
Pakankamas	93,75%	0,458	Turi	100%	0,379
Dalinis	6,25%	0,384	Neturi	0	
Nepakankamas	0				

Kaip matyti iš 6-oje lentelėje pateikiamų tyrimo rezultatų, tik 6% respondentų nurodė, kad ne visada sulaukia pakankamo rūpesčio jų sveikata, o reikalingą kompensacinę techniką turi visi

apklausoje dalyvavę senyvo amžiaus asmenys. Todėl teigtina, kad *su sveikatos priežiūra sietinų ženklių socialinių problemų Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose senyvo amžiaus asmenys neturi.*

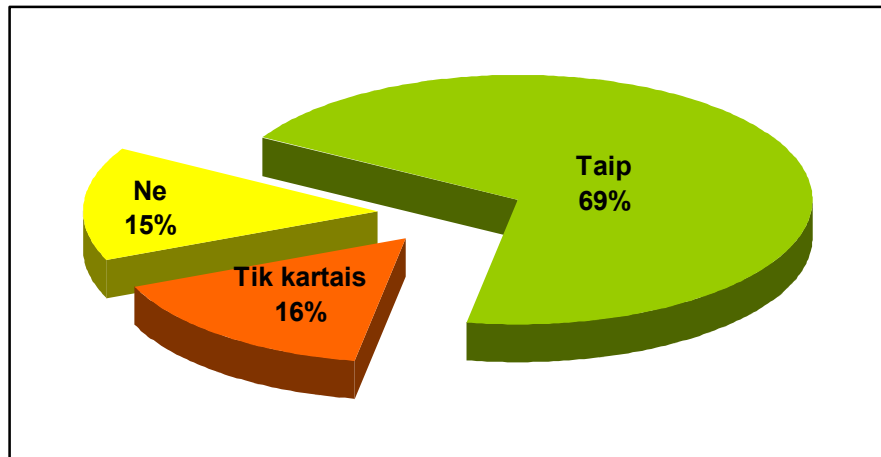
Savarankiškumo poreikio įtakotos socialinės problemos. Jei senyvo amžiaus asmenų sveikatos priežiūra Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos institucijose nekelia problemų, tai aplinkos prieinamumo aspektu situacija yra kitokia. Tyrimo metu paaiškėjo, kad dėl nepakankamai pritaikytos aplinkos dalis tyrimo dalyvių yra ribojami aplinkoje.

7 pav. Aplinkos prieinamumo aspektai

Ketvirtadalis tyrimo dalyvių nurodė, kad jie negali patekti ten, kur pageidauja dėl tokių priežasčių: 1) nėra lifto; 2) nepatogūs laiptai ir estakados; 3) per siauros durys (nepratelpa vežimėlis); 4) per aukšti bordiūrai; 5) nemoka ar negalima naudotis keltuviu savarankiškai. Nustatyti statistiniai ryšiai tarp amžiaus ir aplinkos prieinamumo (Pearson's $r=0,346$, $p=0,042$) leidžia teigti, kad didėjant amžiui, aplinkos prieinamumas mažėja. Tai reiškia, kad senesni žmonės turi mažesnes galimybes, lyginant su jaunesniais, savarankiškai judėti globos namų viduje ir aplinkoje dėl netinkamai įrengtų patalpų ir nepakankamos įrangos bei menkesnių gebėjimų naudotis įranga (keltuvais, vežimėliais ir pan.). Todėl teigtina, kad *vyresnis amžius gali būti viena iš socialinių problemų, susijusių su savarankiškumo poreikio tenkinimu, priežasčių.*

Savarankiškumo poreikį apima ir galimybė savarankiškai priimti sprendimus arba dalyvavimas juos priimant. Todėl tyrimo metu buvo analizuojama, ar senyvo amžiaus asmenys turi galimybę dalyvauti juos liečiančių sprendimų priėmime. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad dalis respondentų (apie šesťadalį) turi tik dalines sąlygas dalyvauti sprendimų priėmime, dar tiek pat išvis nedalyvauja priimant juos liečiančius administracijos sprendimus (žr. 8 pav.).

8 pav. Tyrimo dalyvių galimybė dalyvauti juos liečiančių sprendimų priėmime

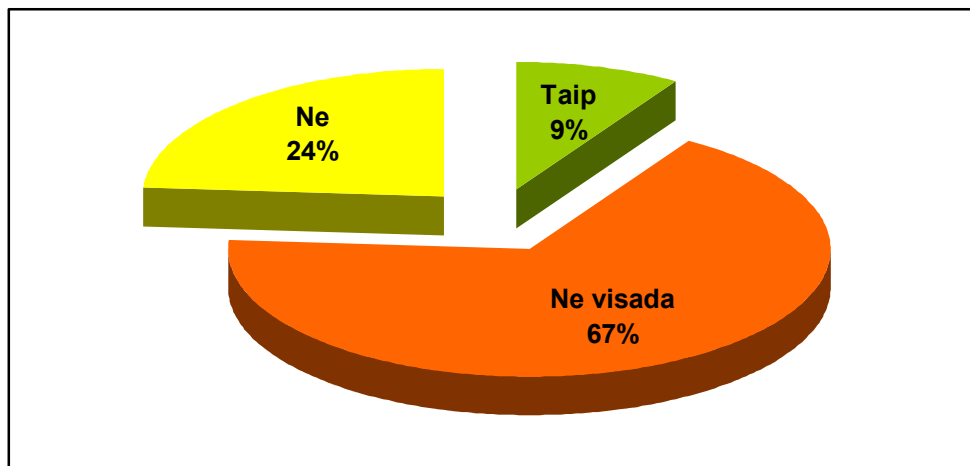
Nustatytas statistinis ryšys tarp amžiaus ir galimybės dalyvauti sprendimų priėmime (Pearson's $r=0,424$, $p=0,002$) rodo, kad vyresnio amžiaus asmenys turi mažiau galimybių dalyvauti sprendimų priėmime. Tokia situacija gali būti įtakota dėl amžiaus kilusių sveikatos arba suvokimo galimybių, tačiau tikėtina, kad ji gali sukelti socialinių problemų. Todėl teigtina, kad *nepakankamos dalyvavimo sprendimų priėmime galimybės yra viena iš Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose gyvenančių senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų.*

Saviraiškos ir savirealizacijos poreikių įtakotų socialinių problemų ypatumai. Saviraiškos poreikis apima galimybes dalintis savo mintimis, idėjomis, užsiimti mėgiama veikla, išreikšti savo asmenybę aplinkiniams (Maslow, 2006). Jo nepatenkinimas ar tik dalinis patenkinimas sukelia distresą, psichologinę įtampą, bendravimo sunkumus, gali pasireikšti psichosocialiniai negalavimai ir pan. Senyvo amžiaus aspektu šios pasekmės lengvai virsta socialinėmis problemomis (Lemme, 2003).

Tiriant senyvo amžiaus socialines problemas Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, buvo kreipiamas dėmesys į gyventojų galimybes ne tik bendrauti, bet ir pabūti vienam, turėti bendraminčių, užsiimti mėgiama veikla, šviestis, tenkinti religinius poreikius. Kaip parodė tyrimo duomenų analizė, kai kuriose saviraiškos poreikio tenkinimo srityse senyvo amžiaus asmenims kyla ar gali kilti socialinių problemų.

Tyrimo metu nustatyta, kad *Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos institucijoje beveik nėra sudaryta galimybių senyvo amžiaus asmenims, esant poreikiui, pabūti vieniems.* Daugiau kaip du trečdaliai tyrimo dalyvių nurodė, kad ne visada turi galimybę pabūti vieni, o dar ketvirtadalis tokios galimybės visiškai neturi (žr. 9 pav.). Neparametrinis Kolmagorovo – Smirnovo testas ($Z=$

6,435) parodė, kad tokios galimybės neturi dažniau senesni, negu jaunesni respondentai, globos namuose apsigyvenę dėl sveikatos problemų ir negebėjimo savarankiškai savimi pasirūpinti.

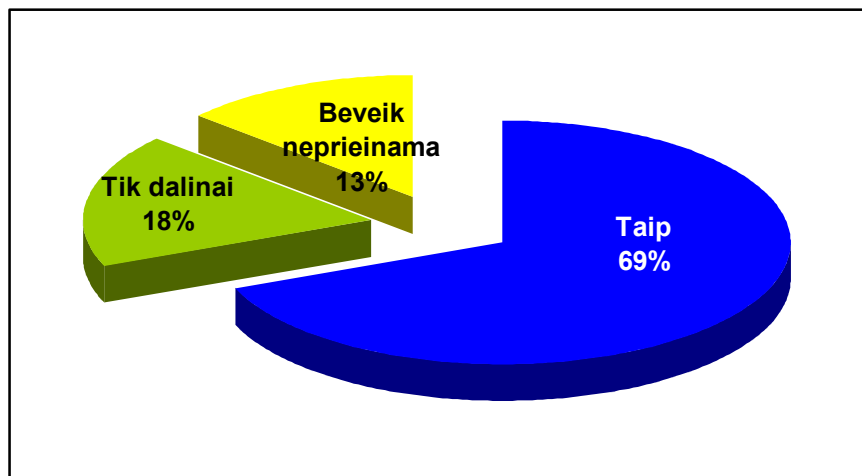
9 pav. Tyrimo dalyvių galimybių pabūti vienam raiška

Galimybių pabūti vienam stoka aiškintina dviem priežastimis. Pirmoji susijusi su nepakankamai erdviomis globos namų patalpomis, kuriose nėra galimybių įrengti relaksacijos ar maldos kambarį. Antroji priežastis susijusi su pačiu asmeniu: dėl sveikatos sutrikimų negalintys vaikščioti senyvo amžiaus globos namų gyventojai daugiausia laiko praleidžia būdami savo kambaryje, kuriame paprastai gyvena ir daugiau gyventojų (mažiausiai dar vienas). Todėl galimybė pabūti vienam tokiam asmeniui yra minimali. Tačiau šios priežastys, nors ir įtakojančios senyvo amžiaus žmonių socialines problemas, yra objektyvios ir mažai priklauso nuo socialinio darbo ypatumų.

Didžioji dauguma tyrimo dalyvių nurodė, kad gyvendami globos namuose turi bendraminčių ir galimybių su jais dalinti savo jausmais, mintimis ir išgyvenimais. Tokia galimybė sąlygoja pakankamai aukštą asmens psichosocialinę adaptaciją ir nekelia socialinių problemų (Juodraitis, 2004). Kaip parodė tyrimo duomenų analizė, saviraiškos galimybę turi 96% tyrimo dalyvių (duomenų homogeniškumo $\alpha = 0,876$), ir tik nedidelė respondentų dalis teigė tokios galimybės neturintys.

Saviraiškos poreikis susijęs ir su galimybe tenkinti savo religinius poreikius. Tyrimo metu nustatyta, kad 100% respondentų turi visas galimybes tenkinti savo religinius poreikius, netgi jei jie yra netradiciniai (duomenų homogeniškumo $\alpha=0,891$). Tai sąlygoja aplinkybės, kad Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigų tarpe yra parapijinio pavaldumo senelių globos namų, o likusios įstaigos palaiko glaudžius ryšius su katalikų, liuteronų ir kitų konfesijų atstovais. Globos namuose vyksta mišios, klausoma išpažinčių, bendraujama su dvasininkais.

Tyrimo metu nustatyta, kad daugumoje tirtų senyvo amžiaus asmenų globos įstaigų sudaromos galimybės gyventojams susipažinti su Lietuvos ir pasaulio visuomeninio gyvenimo aktualijomis. Įstaigose įrengtos mini bibliotekėlės, prenumeruojami laikraščiai ar žurnalai, yra televizoriai. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad didesnė dalis tyrimo dalyvių turi galimybes šviestis, jiems prieinama visa norima socialinio gyvenimo informacija.

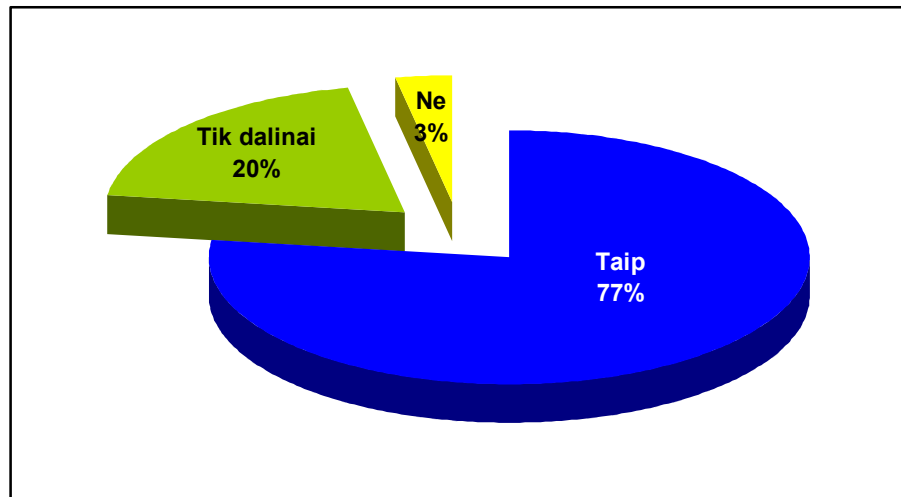

10 pav. Informacijos prieinamumas tyrimo dalyvių saviraiškos poreikio tenkinimo aspektu

Kaip matyti iš 10-ame paveiksle pateikiamų tyrimo rezultatų, daugiau kaip dviem trečdaliams respondentų prieinami laikraščiai, žurnalai ir knygos, kita informacija. Tačiau beveik penktadalis tyrimo dalyvių nurodo, kad gauna tik dalinę informaciją, o likusiems asmenims ši informacija nėra prieinama. Tokie tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad *dalis tyrimo dalyvių patiria saviraiškos poreikio tenkinimo sunkumų, o taip pat sąlyginę socialinę atskirtį, negalėdami pakankamai ir jiems prieinama forma dalyvauti viešajame gyvenime, sekti jiems aktualios informacijos*. Kaip nurodoma mokslinėje literatūroje (Erber, 2005; Billig, 1993), dėl šios priežasties senyvo amžiaus asmenys gali išgyventi nepasitenkinimo, atskirtumo, vienišumo jausmus, jiems gali kilti pyktis, konfliktai su aptarnaujančiu personalu. Tokiu būdu nepakankama galimybė gauti socialinę informaciją įtakoja senyvo amžiaus asmenų socialines problemas.

Tyrimu nustatyta, kad saviraiškos poreikis Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose nepakankamai tenkinamas ir kitu aspektu: referentinės veiklos. Kaip parodė tyrimo duomenų analizė, *ne visi senyvo amžiaus tyrime dalyvavę asmenys turi galimybę užsiimti mėgiama veikla, hobiu*. Nors tirtose institucijose plėtojamos socialinės paslaugos, kurių tikslas yra klientų laisvalaikio organizavimas, tačiau ne visos jos būna efektyvios. Nustatyta, kad *apie penktadalis tyrimo dalyvių ne visada gali užsiimti mėgiama veikla ir tokiu būdu tenkinti ne tik laisvalaikio*

praleidimo, bet ir saviraiškos bei savirealizacijos poreikius (žr. 11 pav.). Dar keli respondentai nurodė, kad tokios galimybės visiškai neturi.

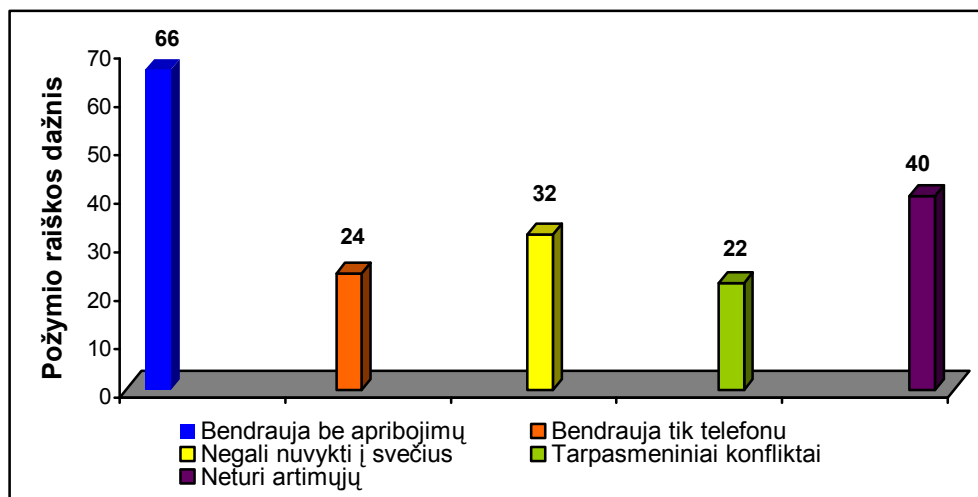
11 pav. Respondentų galimybės užsiimti mėgiama veikla raiška

Labiausiai tikėtina, jog galimybės užsiimti referentine laisvalaikio leidimo forma neturi senyvo amžiaus asmenys, kurių mėgiamas užsiėmimas yra santykinai retas arba reikalaujantis nemažų finansinių išteklių. Kadangi išsamiau ši tema tyrimo metu nebuvo tiriama, prielaidai patvirtinti nepakanka tyrimo duomenų.

Tyrimo metu buvo aiškinamasi ir dėl senyvo amžiaus asmenų priklausomybių keliamų problemų. Nustatyta, kad dalis asmenų turi su alkoholio vartojimu susijusių problemų. Kaip parodė tyrimo duomenų analizė, 8% tyrimo dalyvių kartais turi problemų dėl alkoholio vartojimo. Nustatytas koreliacinis ryšys tarp alkoholio keliamų problemų ir lyties (Pearsons $r=0,386$, $p=0,003$) rodo, kad ši problema būdinga daugiau vyrams, negu moterims.

Saviaktualizacijos poreikio įtakotos socialinės problemos. Saviaktualizacijos poreikis yra aukščiausias poreikis asmenybės poreikių hierarchijoje, leidžiantis individui pasijausti pilnaverte ir visiškai save realizavusia asmenybe (Maslow, 2006). Jis apima daugelį aspektų, tame tarpe asmenybės savęs suvokimą, santykius su kitais žmonėmis ir pasauliu.

Kaip parodė tyrimo duomenų analizė, ne visi senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos institucijose, turi pakankamas sąlygas bendrauti su artimaisiais ir draugais (žr. 12 pav.). Tik maždaug pusė respondentų nurodo galintys be apribojimų bendrauti su artimaisiais, o kitiems kyla sąveikos problemų: jie negali panorėję nuvykti pasisvečiuoti pas artimuosius (25%), kiti bendrauja tik telefonu (19%). Dalis tyrimo dalyvių (31%) nurodė neturintys artimųjų ir esantys vieniši.

12 pav. Tyrimo dalyvių socialinės sąveikos su artimaisiais raiška

Tikėtina, kad šios tyrimo dalyvių sąveikos su artimaisiais problemos turi dvejopas priežastis. Pirmoji susijusi su respondentų santykių su artimaisiais pobūdžiu. Nustatytas statistinis ryšys tarp patekimo į globos namus dėl santykių su artimaisiais ir negalėjimo nuvykti į svečius (Pearson's $r=0,0356$, $p=0,002$) bei bendravimo tik telefonu (Pearson's $r=0,461$, $p=0,004$) leidžia teigti, kad *kai kurių tyrimo dalyvių sąveika su artimaisiais yra sutrikusi dėl konfliktiškų ar nekonstruktyvių tarpasmeninių santykių*. Apie tai liudija ir tyrimo duomenys, kad 17% respondentų santykius su artimaisiais įvardija kaip konfliktiškus. Kita vertus, neribotos bendravimo galimybės nėra galimos ir dėl institucijų vidaus tvarkos taisyklių, reglamentuojančių gyventojų laikiną išvykimą tik iš anksto raštiškai apie tai pranešus. Dėl šių priežasčių įtakotų veiksnių senyvo amžiaus asmenys globos namuose gali patirti socialinių problemų.

Kita socialinių problemų saviaktualizacijos poreikio tenkinimo aspekto sritis yra senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių globos namuose, savivoka ir savivaizdis. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad dalis respondentų gyvendami globos namuose nesijaučia vertinami arba jaučiasi kitokie, negu namuose gyvenantys jų bendraamžiai.

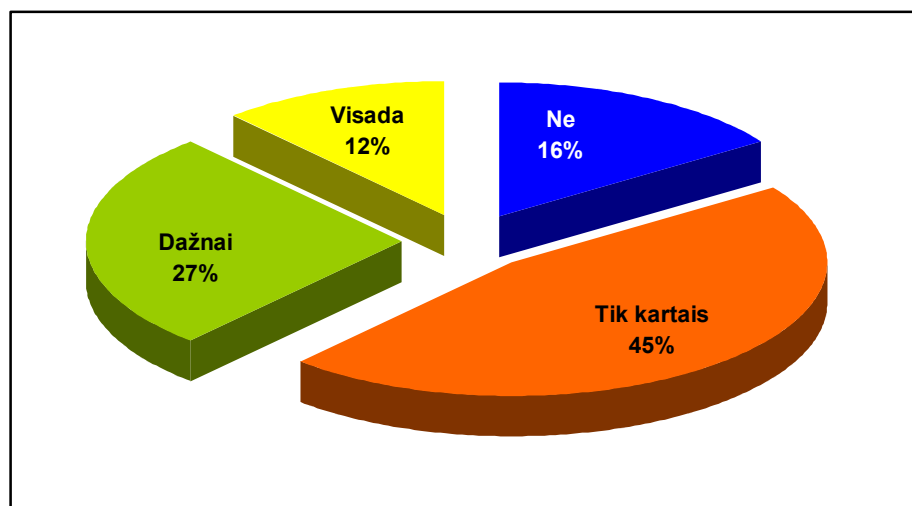
7 lentelė

Tyrimo dalyvių socialinių problemų sąsajos su savivoka ir savivaizdžiu

Tapatumo su namuose gyvenančiais bendraamžiais pojūtis	Dalis, %	St.D.	Pojūtis, kad yra vertinamas aplinkinių	Dalis, %	St.D.
Kitoks	46,9%	0,467	Vertinamas	65,6%	0,365
Toks pat	42,1%	0,512	Ne visiškai vertinamas	17,1%	0,374
Sunku pasakyti	11,0%	0,482	Nevertinamas	17,3%	0,446

Iš 7-oje lentelėje vaizduojamų tyrimo rezultatų matyti, kad *kiek mažiau negu pusė senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos institucijose, jaučiasi kitokie, negu namuose gyvenantys jų bendraamžiai*, o maždaug dešimtadalis respondentų nebuvo suvokę savo tapatumo. Be to, *beveik trečdalis tyrimo dalyvių jautėsi nevertinami arba mažiau vertinami, nei siekia jų lūkesčiai*. Toks nevysiškai adekvatus savęs vertinimas gali būti įtakotas daugelio priežasčių, kaip antai: sumažėjusio savarnkiškumo, socialinių įgūdžių ir gebėjimų, aplinkos ribotumo, mažesnių saviraiškos galimybių, dalinės socialinės atskirties, gyvenimo institucijoje suvokinių ir t.t. Be to, kaip nurodo Erber (2005), gyvenant ne savo namuose, didėja priklausomybė nuo aptarnavimo, o tai gali sąlygoti didesnę savęs kaip seno traktavimą.

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad save senu dažniau ar rečiau laiko dauguma senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose.

13 pav. Tyrimo dalyvių savęs suvokimas kaip senų

Savęs kaip seno suvokimas, kaip teigiama tyrėjų (Lemme, 2003; Erber, 2005, Billug, 1993 ir kt.), dažnai sąlygoja visą aibę socialinių problemų, susijusių tiek su tarpasmeniniais santykiais ir socialiniais ryšiais, tiek ir su psichosomatiniais sutrikimais bei disfunkcijomis. Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, kad Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose senyvo amžiaus žmonių savęs kaip seno suvokimas ir jų socialinės problemos yra tarpusavyje susiję reiškiniai, sąlygojantys vienas kito raišką. Socialinės globos institucija, kurioje gyvena senyvo amžiaus asmenys, yra tik šią sąveiką koreguojantis, siekiant mažinti socialinių problemų buvimą, veiksnys. Tai patvirtina ir institucijų, kuriose buvo atliktas tyrimas, veiklos tikslų ir uždavinių analizė (žr. 8 lentelę).

Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos institucijų veiklos prerogatyvos senyvo amžiaus asmenų socialinių poreikių tenkinimo aspektu

Kryptis	Vizija	Misija	Veiklos tikslai ir uždaviniai
<i>Socialinių poreikių tenkinimas</i>	<p>Modernūs senų žmonių gyvenimo namai, tenkinantys psichologinius, socialinius, ekonominius ir buitinius klientų poreikius, atviri pokyčiams ir naujovėms (<i>Šiaulių m. savivaldybės globos namai</i>) Tenkinti žmonių poreikius, sudaryti palankias gyvenimo sąlygas, <i>gražinti asmens gebėjimą rūpintis savimi (Joniškio Švč. Mergelės Marijos parapijos senelių globos namai)</i> Šiuolaikiška, atvira visuomenei socialinių paslaugų įstaiga teikianti įvairiarūšes stacionarias ir nestacionarias socialines paslaugas pagyvenusiems ir neįgaliesiems (<i>Akmenės r. socialinių paslaugų namai</i>) Globos namai, sugebantys rūpintis seneliais, tenkinantys jų buitinius, medicininius, socialinius poreikius (<i>Liolių senelių namai</i>)</p>	<p>Sukurti socialiai pažeidžiamiems gyventojams, socialiai, psichologiškai, ekonomiškai priimtinas gyvenimo sąlygas, atitinkančias Pakruojo savivaldybės galimybes (<i>Linkuvos socialinių paslaugų centras</i>)</p>	<p>Tenkinti bendruomenės socialinius poreikius optimizuojant teikiamų paslaugų kiekį ir kokybę, siekti klientų gyvenimo kokybės (<i>Žagarės socialinių paslaugų centras, senelių globos skyrius</i>) Tenkinti asmens gyvybinius poreikius teikiant kompleksinę pagalbą. Suteikti pagalbą asmeniui dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime (<i>Šeduvos globos namai</i>) Teikti bendrąsias, specialiąsias, paslaugas Akmenės rajono pagyvenusiems ir neįgaliems asmenims (<i>Akmenės r. socialinių paslaugų namai</i>) Sudaryti sąlygas globotinių asmeninių ir specialiųjų poreikių tenkinimui. Teikti pagalbą globotiniams, sustiprinant ar atgaivinant jų sugebėjimus socialiniam funkcionavimui ir sudaryti palankias visuomenines sąlygas tikslams siekti (<i>Liolių senelių namai</i>) Kiekvieno globos namų gyventoją globa, slauga, socialinė ir dvasinė gerovė (<i>Šiaulių m. savivaldybės globos namai</i>) Tenkinti asmens poreikius teikiant kompleksinę pagalbą (<i>Rozalimo senelių globos namai</i>)</p>
<i>Socialinių ryšių palaikymas ir socialinės atskirties mažinimas, integracija į visuomenę</i>	<p><i>Gražinti asmens gebėjimą rūpintis savimi ir integruotis į bendruomenę (Joniškio Švč. Mergelės Marijos parapijos senelių globos namai)</i> Atvira, su įvairiais socialiniais partneriais bendradarbiaujanti įstaiga, kurioje neįgalūs ir pensinio amžiaus asmenys gyvena visavertį gyvenimą</p>	<p>Ugdyti ar kompensuoti asmens (šeimos) gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime (<i>Šeduvos globos namai</i>)</p>	<p>Teikti pagalbą globotiniams, sustiprinant ar atgaivinant jų sugebėjimus socialiniam funkcionavimui ir sudaryti palankias visuomenines sąlygas tikslams siekti (<i>Liolių senelių namai</i>) siekti klientų gyvenimo kokybės, integracijos į bendruomenę bei jų savarankiškumo (<i>Žagarės socialinių paslaugų centras, senelių globos skyrius</i>) Sukurti draugišką visiems gyventojams atmosferą, skatinti jų socialinius ryšius ir integraciją į bendruomenę</p>

	(Rozalimo senelių globos namai)		(bei visuomenę (Šiaulių m. savivaldybės globos namai) ugdyti ir palaikyti pagyvenusio amžiaus, neįgalaus asmens socialinį funkcionavimą bei mažinti socialinę izoliaciją (Akmenės r. socialinių paslaugų namai)
Socialinių problemų mažinimas		Teikti kokybiškas socialines paslaugas Akmenės rajono pagyvenusiems ir neįgaliems asmenims, orientuotas į jų poreikius (Akmenės r. socialinių paslaugų namai)	Padėti išsaugoti arba atgauti fizines, psichines funkcijas, išspręsti socialines problemas (Šiaulių m. savivaldybės globos namai) Teikti pagalbą globotiniams, sustiprinant ar atgaivinant jų sugebėjimus socialiniam funkcionavimui ir sudaryti palankias visuomenines sąlygas tikslams siekti (Liolių senelių namai) Tenkinti psichologines, socialines, laisvalaikio užimtumo, kultūrinės ir dvasinės kiekvieno paslaugų centro gyventojų ir lankytojų reikmes, sudaryti jiems tinkamas, žmogaus orumą išsaugančias gyvenimo sąlygas (Akmenės r. socialinių paslaugų namai) Teikti socialines paslaugas bei organizuojant darbą pagal pomėgius ar rekreacinio užimtumo veiklą centro gyventojams ir kitiems centro lankytojams (Linkuvos socialinių paslaugų centras) suteikti pagalbą asmeniui dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime (Šėduvos globos namai)
Asmens orumo išsaugojimas ir palaikymas	Sudaryti palankias gyvenimo sąlygas (Joniškio Švč. Mergelės Marijos parapijos senelių globos namai)	Paslaugų centro darbuotojai į kiekvieną gyventoją žiūri kaip į asmenybę su individualiais poreikiais. Laikomasi nuostatos, kad kiekvienas žmogus yra nepakartojamas, gerbtina asmenybė (Akmenės r. socialinių paslaugų namai)	Sudaryti žmogaus orumo nežeminančias sąlygas, kai jie patys savarankiškai nepajėgia to padaryti; sukurti draugišką visiems gyventojams atmosferą, užtikrinti ramią senatvę (Šiaulių m. savivaldybės globos namai) Siekti klientų gyvenimo kokybės (Žagarės socialinių paslaugų centras, senelių globos skyrius) Siekti individualios socialinio darbo koncepcijos, pripažįstant veiksnių įtaką asmens orumui ir savivaizdžiui (Liolių senelių namai) Siekti, kad teikiamos socialinės paslaugos atitiktų kintančius papaslaugų gavėjų

			poreikius (Rozalimo senelių globos namai)
--	--	--	---

Kaip matyti iš 8-oje lentelėje pateikiamos informacijos, pagrindiniai Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos institucijų veiklos kryptys yra senyvo amžiaus asmenų įvairiapusių poreikių tenkinimas, savarankiškumo skatinimas atkuriant ir ugdant turėtus socialinius įgūdžius bei gebėjimus, tarpininkavimas sprendžiant socialines problemas, kilusias dėl sveikatos, sutrikdytų socialinių ryšių, socialinio funkcionavimo, gyvenimo institucijoje poveikio mažinimas skatinant integraciją į bendruomenę ir visuomenę, gyvenimo kokybės palaikymas, skatinant žmogiškąją orumą. Šios veiklos kryptys yra suderintos tiek su socialinių paslaugų katalogu, tiek ir su ilgalaikės socialinės globos principais (Žalimienė, 2005), užtikrinančiais senyvo amžiaus asmenų socialinės grupės visavertišką ir funkcionalų gyvenimą bendruomenėje.

2.4. Socialinio darbo specialistų apklausos rezultatai

Apklausoje dalyvavo Linkuvos socialinių paslaugų centro (1), Žagarės socialinių paslaugų centro senelių globos skyriaus (2), Šiaulių miesto savivaldybės globos namų (3) ir Akmenės rajono socialinių paslaugų namų (4) vadovai. Apklausoje dėmesys buvo kreipiamas į:

- senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų pobūdį globos namuose
- priežastis, įtakojančias socialines problemas;
- socialinių darbuotojų veiklą prognozuojant ir sprendžiant kylančias problemas.

9 lentelė

Senyvo amžiaus asmenų socialines problemas globos namuose įtakojančios priežastys ir įveikos būdai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Senyvo amžiaus asmenų socialines problemas globos namuose įtakojančios priežastys	Senatvės ir senėjimo padariniai	Sveikatos sutrikimai, susilpnėjęs gebėjimas prisitaikyti (4) neadekvatus savo galimybių vertinimas (pervertinimas, sumenkinimas) (4) Kai kam šiuos sunkumus lemia tam tikros lėtinės ligos, apribojančios jų judėjimo ir bendravimo galimybes (1) Sveikatos būklė nulemia seno žmogaus. reikšmingu vaidmenų praradimą (2) Prisitaikymas prie mažėjančio fizinio aktyvumo ir silpnėjančios sveikatos, prisitaikymas prie ligos ar negalios (3)

	Adaptacijos globos namuose ypatumai	Gyventojai išgyvena izoliacijos, žemos savigarbos, sunkumus, jiems kyla nepilnavertiškumo ir izoliuotumo nuo «tikrojo» gyvenimo jausmas (3) Mokėjimas pritaipyti prie savo amžiaus grupės žmonių; Adaptacijos problemos (3) Adaptacijos: prisitaikymo prie naujų sąlygų sunkumai, susitaikymo su esama padėtimi problemos (4) Socialinių pokyčių pasekmės – senyvas žmogus priklauso nuo kitų žmonių, jis jaučiasi nereikalingas, nemato jokios prasmės (2) socialinių problemų atsiradimą lemia labai daug veiksnių, tokiu kaip aplinkos pakeitimas, socialinio statuso pasikeitimas, žmonių su kuriais bendraujama pasikeitimas, kai kurių funkcijų perdavimas globos namų darbuotojams, artimųjų atskirtis (1) Klientai dažniausiai susiduria su adaptacijos sunkumais. Šie sunkumai dažniausiai kyla dėl sunkesnio gebėjimo prisitaikyti naujoje aplinkoje, dėl nenoro bendradarbiauti su globos namų darbuotojais, tu pačių namų gyventojais (1) išankstinę susikurtą nuomonę apie globos namus, gyvenimą juose, asmenybės bruožai turi įtakos, mokėjimas lanksčiai prisitaikyti prie pokyčių, naujo gyvenimo globos įstaigoje, jos vidaus taisyklių ir pan. (3)
	Saugumo poreikis	Manau, globos namuose senyvi žmonės jaučiasi pakankamai saugūs ekonominiu ir socialiniu požiūriu, tačiau šiek tiek jaučiamas psichologinis nesaugumas dėl įvairių adaptacijos sunkumų, santykių su kitais globos namų gyventojais, personalu (1) problemos kyla dėl gyventojų gebėjimo atsipalaiduoti, pasitikėti personalu (4) Seni žmonės galbūt jaučiasi saugūs socialiai, dėl teikiamų socialinių paslaugų, saugūs ekonomiškai dėl gaunamos pensijos dalies, suteikto gyvenamojo kambario, tačiau psichologiškai nesijaučia saugūs, nes išgyvena įvairias krizines situacijas (pvz. liga, negalia, tarpusavio santykiai su kambario kaimynu ir pan.) (3)
	Bendravimo ir bendradarbiavimo poreikis	Psichologinės problemos: vienišumas, bendravimo su kitais žmonėmis (ne institucijos darbuotojais ir gyventojais) stoka (4) Sugyvenamumo problemos: kiekvienas asmuo ateina su savo gyvenimiška patirtimi, įpročiais (4) dėl nenoro bendradarbiauti su globos namų darbuotojais, tu pačių namų gyventojais (1)
	Įvertinimo poreikis	Baimė prarasti reikšmingą vaidmenį (2) jis jaučiasi nereikalingas, nemato jokios prasmės (2) vienišumas, savarankiškumo stoka (4) jiems kyla nepilnavertiškumo ir izoliuotumo jausmas (3).
	Darbuotojų veikla	Kai kada tai neįmanoma dėl ekonominių sąlygų, kai kada dėl globos namų personalo ne kvalifikuoto darbo ar tiesiog nenoro padėti ir įsigilinti į situaciją (1) Reikia psichologinės paramos, kineziterapijos – gydymosi mankštos specialistų, masažistų, darbo terapeutų – ergoterapeutų, laisvalaikio organizatorių – konsultantų. Globos namuose nėra psichologo (3). kai kada dėl globos namų personalo ne kvalifikuoto darbo ar tiesiog nenoro padėti ir įsigilinti į situaciją (1)
	Objektyvūs su globos institucijos veikla susiję veiksniai	Ribojama finansinė galimybė (patalpų stoka, trūksta etatų, priemonių ir pan.) Žmogiškasis faktorius: dėl mažų atlyginimų sunku surinkti kvalifikuotą personalą, kuris gebėtų tenkinti besikeičiančius gyventojų poreikius (4) Pagal galimybes stengiamės patenkinti žmonių

		poreikius, tačiau dėl objektyvių preižasčių ne visada tai įmanoma (3) gyventojai neturi galimybės kambariuose gyventi po vieną (likti vienam tada, kai asmuo to pageidauja)(2) Riboja finansinės galimybės ir žmogiškasis faktorius (3) Pasitaiko, kartais dėl ekonominių, kartais dėl asmeninių problemų (1)
Veikla, prognozuojant ir sprendžiant socialines problemas	Individualus požiūris į asmenybę	Bendravimo, užimtumo pagal besikeičiančius poreikius gyventojų ir galimybes (4) Galbūt reikėtų įvairesnio laisvalaikio užimtumo (1)
	Socialinių paslaugų plėtotė	Plėsti esamas: įvairinti, apimti kuo daugiau gyventojų, sudominti ar pritaikyti specialiųjų poreikių gyventojams (4) Reikalingi dienos socialinės globos centrai. Būtina plėtoti ir populiarinti savanorišką veiklą (2), siekti glaudesnio bendradarbiavimo tarp globos namų gyventojų, darbuotojų ir artimųjų (1)

Pasak tyrimo dalyvių, senyvo amžiaus asmenų socialines problemas ilgalaikės socialinės globos institucijose įtakoja tiek su senatve ir senėjimu sietini veiksniai, tiek su gyvenimu globos institucijoje susiję bei adaptaciniai veiksniai. Taigi, galima išskirti vieną iš pagrindinių senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų priežasčių: senėjimo įtakotą įprastos aplinkos pokytį ir su juo susijusias adaptacijos problemas. Dėl senatvės ir senėjimo įtakotų funkcinių pokyčių senyvo amžiaus asmenys nebegali tinkamai savimi pasirūpinti, gyventi savarankiškai savo namuose, todėl persikelia gyventi į ilgalaikės socialinės globos įstaigas. Tačiau ten susiduria su prisitaikymo prie naujos aplinkos ir pakitusių gyvenimo sąlygų problemomis. Jos pasireiškia tiek bendravimo sferoje, kuriant tiek kiekiškai, tiek kokybiškai naujus santykius su aplinkiniais (kitais globos namų gyventojais ir darbuotojais), tiek turėtų socialinių įgūdžių praradimu, tiek ir būtinybe keisti kai kuriuos savo per eilę metų susiformavusius įpročius, tiek ir sumažėjusiais ar pakitusiais socialiniais ryšiais. To pasekoje formuojasi vidinis nesaugumo jausmas, išoriškai galintis pasireikšti ištisa socialinių problemų skale. Dar viena senyvo amžiaus socialinių problemų globos namuose priežastis įvardijama kaip tarpasmeniniai santykiai. Nereti atvejai, kai globos namų gyventojai konfliktuoja tarpusavyje arba su aptarnaujančiu personalu. Tarpasmeninių santykių problemos taip pat gali būti įtakotos įvairiai pasireiškiančio dezadaptuotumo, o taipogi ir senyvo asmens savivaizdžio, savęs suvokimo kaip seno, nepilnaverčio ir pan. (Erber, 2005).

Senyvo amžiaus asmenų socialines problemas gali įtakoti ir objektyviai egzistuojančios priežastys, susijusios su institucijos veikla. Tarp šių priežasčių bene dažniausiai įvardijama patalpų ir specialistų stoka bei jų profesinė kompetencija. Visi tyrimo dalyviai pabrėžia, kad senyvo amžiaus asmenų socialines problemas padeda spręsti socialinių paslaugų įvairovė, individualus požiūris į klientą ir jo situaciją. Taigi, socialiniai darbuotojai suvokia socialinių problemų, kylančių dėl nepatenkintų socialinių klientų poreikių, reikšmingumą. Nors pripažįstama, kad ne visada senyvo

amžiaus asmenų socialinės problemos gali būti išspręstos, pažangu, kad šių problemų sprendimui matomi ir keliai: socialinių paslaugų plėtotė, darbuotojų kompetencijos kėlimas, bendradarbiavimas.

Tyrimo rezultatų interpretacija ir apibendrinimas

Tyrimo duomenų analizė leido nustatyti senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų pobūdį Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose ir išryškinti pagrindinius jas įtakojančius veiksnius. Tyrimas akivaizdžiai parodė, kad senyvo amžiaus žmonių socialinės problemos globos namuose priklauso nuo jų socialinių poreikių patenkinimo. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog tokie senyvo amžiaus žmonių socialiniai poreikiai kaip saugumo, savarankiškumo, bendrystės, reikšmingumo, saviraiškos, savirealizacijos ir kt. įtakoja pasitenkinimą gyvenimu globos namuose, tarpusavio santykius tarp senyvo amžiaus žmonių ir personalo bei santykius su kitais asmenimis, o taip savęs kaip seno ar senstančio žmogaus savivoką ir savivaizdį.

Tyrimo metu nustatytos socialinių problemų sąsajos su senėjimu ir socialinėmis netektimis, tarp kurių svarbiausia yra socialinės aplinkos pokytis – persikėlimas gyventi iš savo namų į globos instituciją. Įprastos aplinkos netekimas ir apsigyvenimas „valdiškuose namuose“ sukelia senyvo amžiaus asmenims savo skirtingumo nuo bendraamžių pojūtį, pasireiškiantį pakitusiu „Aš“ vaizdu, stipresniu savęs suvokimu kaip seno, savo asmens vertės praradimu arba sumenkėjimu. Be to, institucinė aplinka daro poveikį senyvo asmens gebėjimams ir socialiniams igūdžiams – dažnai jie mažėja, atsiranda priklausomybė nuo aptarnaujančio personalo ir teikiamų socialinių paslaugų. Tokius kiekybinio tyrimo rezultatus, atitinkančius mokslinės literatūros analizėje išryškintus faktus, patvirtina ilgalaikės socialinės globos paslaugas teikiančių institucijų vadovų apklausos rezultatai.

Tyrimo metu nustatyta, kad asmens savarankiškumo sumažėjimas, įtakotas gyvenimo institucijoje ir pasireiškiantis tokiais aspektais kaip galimybių rinktis neturėjimas, neišsami informacija, nevisavertiškas dalyvavimas sprendimų priėmime, aplinkos ir socialinių ryšių ribotumas daro ženklų ir labai reikšmingą poveikį senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų kilimui. Tyrimo metu nustatyta tendencija, kad socialinių problemų daugėja, didėjant asmens amžiui. Ši tendencija patvirtina statistiniais ryšiais. Todėl tikslinga skatinti seno amžiaus asmenų savarankiškumą, ne tik ugdant ir rekonstruojant jų socialinius igūdžius, bet ir įtraukiant juos į bendruomenės veiklą.

Tiek kiekybinio tyrimo rezultatai, tiek institucijų vadovų apklausa leidžia teigti, kad senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų mažėja, tikslingai parenkant ir derinant socialines paslaugas, skatinančias asmens saviraišką ir savirealizaciją. Tokie socialinių poreikių realizacijos aspektai, kaip

konstruktivus bendravimas ir sąveika su aplinkiniais – tiek su artimaisiais, tiek su aptarnaujančiu personalu, tiek su kitais globos namų gyventojais – skatina senyvo amžiaus žmonių adaptaciją globos namuose. Be to, motyvaciniais adaptacijos veiksniais laikytini ir galimybė išreikšti save per veiklą, savo pomėgių realizacija. Todėl mažinant socialinių problemų kilimą, tikslinga plėtoti laisvalaikio organizavimo socialinių paslaugų įvairovę.

Kokybinio tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad kai kurios senyvo amžiaus asmenų socialinės problemos yra objektyvios. Jos kyla dėl organizacinių ir finansinių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigų ypatumų. Kaip pažymi apklausti įstaigų vadovai, finansavimo sunkumai neleidžia plėsti teikiamų paslaugų jų įvairovės, o per mažas darbuotojų atlyginimas neskatina jų didinti savo kompetenciją.

Tyrimo rezultatai atskleidžia pagrindines senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų globos namuose kilimo priežastis, identifikuotas teorinių šaltinių analizėje ir patvirtintas empiriškai. Galima pagrįstai konstatuoti, kad socialinių problemų kilimui reikšmingos yra trys socialinės aplinkos a) artimiausia senyvo asmens aplinka – santykiai su artimaisiais ir kitais gyventojais; b) institucinė aplinka ir joje veikiančys faktoriai – gyvenamoji aplinka, santykiai su darbuotojais, sveikatos priežiūros ir laisvalaikio organizavimo paslaugos, aplinkos prieinamumas; c) užinstitucinė aplinka – kontaktai ir komunikacijos intensyvumas su draugais ir artimaisiais, gyvenančiais ne globos namuose. Akivaizdu, kad šių trijų aplinkų veiksniai sanklodiškai veikia senyvo asmens socialinių problemų kilimo tikimybę. Tyrimo rezultatai parodė, kad didžiausią poveikį senyvo amžiaus asmenų socialinėms problemoms daro tie gyvenimo globos namuose aspektai, kurie labiausiai įtakoja saugumo, savarankiškumo, saviraiškos ir savirealizacijos poreikių patenkinimą bei socialinio darbo profesionalų veiklą, nukreipta į šių poreikių patenkinimą. Objektyviai kylančios socialinės problemos nėra ženklios bendrame senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių globos namuose, socialinių problemų kontekste.

Išvados

1. Senų žmonių socialines problemas Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose įtakoja senatvės ir senėjimo padariniai bei veiksniai, susiję su persikėlimu gyventi į globos namus. Socialinės problemos daugiausiai sietinos su paties seno žmogaus ir jį supančios socialinės aplinkos sąveikos įtakotu nepakankamu socialinių poreikių tenkinimu.
2. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė parodė, kad didžiausią poveikį senyvo amžiaus asmenų socialinių problemų kilimui daro nepatenkinti saugumo, savarankiškumo ir savirealizacijos socialiniai poreikiai, pasireiškiantys menkesniu fiziniu, socialiniu ir psichologiniu saugumu, negatyviais savivaizdžio ir savivertės pokyčiais, mažėjančia socialine adaptacija. 31% tyrimo dalyvių nurodė nesijaučią saugūs, 34% - išgyvena nesutarimus su kitais globos namų gyventojais, 40% - neturi artimųjų, o 23% respondentų nuolat su jais konfliktuoja. Socialinių problemų kilimui reikšmingi yra tokie veiksniai kaip galimybė dalyvauti sprendimų priėmimo, savirūpa, aplinkos prieinamumas, santykiai su aplinkiniais, pasirinkimo galimybės. 31% tyrimo dalyvių nurodė nedalyvaujantys juos liečiančių sprendimų priėmimo, 26% yra apsunkintas aplinkos prieinamumas, 31% susuduria su juos liečiančios informacijos prieinamumu. Nepatenkinti saviraiškos, savirealizacijos ir saviaktualizacijos poreikiai virsta socialinėmis problemomis, nes 23% tyrimo dalyvių neturi galimybių užsiimti mėgiama veikla, o 34,4% respondentų jaučia esą menkesni, nevertinami. To pasekoje sustiprėja savęs suvokimas kaip kitokio, seno asmens: 46,9% tyrimo dalyvių mano esantys kitokie, negu gyvenantys namuose senyvo amžiaus asmenys, o 39% suvokia save kaip seną.
3. Empiriškai nustatyta, kad vyresnis amžiaus yra rizikos veiksnys socialinių problemų kilimui. Nustatyti statistiniai ryšiai rodo, kad didėjant amžiui, socialinių problemų daugėja.
4. Kai kurios senyvo amžiaus asmenų socialinės problemos Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose objektyviai kyla dėl organizacinių ir ekonominių priežasčių ir nėra susijusios su įstaigos veiklos ypatumais.
5. Iškelta tyrimo hipotezė, kad senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigose, socialinės problemos yra įtakojamos jų socialinių poreikių patenkinimo/nepatenkinimo, patvirtinta.

Rekomendacijos

Šiaulių apskrities ilgalaikės socialinės globos įstaigų vadovams

Remiantis tyrimo rezultatais, rekomenduojama:

1. Skatinti socialinio darbo specialistus, dirbančius globos institucijose, siekti išsamesnių žinių apie netektis ir pokyčius senyvo amžiaus asmenų gyvenime, iššauktus persikėlimo gyventi į globos namus, akcentuojant senėjimo įtakoto socialinių poreikių tenkinimo ypatumus.
2. Sudaryti globos namuose gyvenantiems senyvo amžiaus asmenims maksimalaus svarankiškumo sąlygas bei galimybę visapusiškai įtakoti savo gyvenimą, taip paskatindami socialinių problemų mažėjimą.
3. Organizuoti tikslingą veiklą, nukreiptą į asmens saviraiškos ir savirealizacijos poreikių patenkinimą. Ieškoti naujų senyvo amžiaus asmenų laisvalaikio organizavimo formų, kurios leistų atsiskleisti šių asmenų pomėgiams ir gebėjimams.
4. Geriau pritaikyti senyvo amžiaus žmonių globos įstaigų patalpas asmenų su judėjimo disfunkcija poreikių tenkinimui.

Literatūra

1. Almonaitienė J. (2005) (ats. red). *Bendravimo psichologija*. Kaunas: Technologija.
2. Anzenbacher A. (1992). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
3. Baltes P.B., Baltes M.M. (1990). *Successful aging: Perspectives from the behavioral sciences*. New York: Cambridge University Press.
4. Baudrillard J. (1983). *Simulations*. New York: Semiotext(e), Inc.
5. Billig N. (1993). *Growing Older and Wiser. Coping with Expectations, Challenges, and Change in the Later years*. New York.
6. Cattan M., White M., Bond J., Learmouth A. (2005). Preventing social isolation and loneliness among older people: a systematic review of health promotion interventions // *Ageing & Society*, Nr. 25, p. 41 – 67.
7. Challis D., Hughes J., Jacobs S., Stewart K., Weiner K. (2007). Are different forms of care management for older people in England associated with variations in case – mix, service use and care – managers’ use of time? // *Ageing & Society*, Nr. 27, p. 25 – 48.
8. De Jong Gerveld J., Hagestad G.O. (2006). Perspectives on the Integration of Older Men and Women//*Research on Ageing*, Vol. 28, No.6, p. 627 – 637.
9. Derrida J., Vattimo G. ir kt. (2000). *Religija*. Vilnius: Baltos lankos.
10. Dinzelbacher P. (1998). *Europos mentaliteto istorija*. Vilnius: Aidai.
11. Erber J.T. (2005). *Aging and Older Adulthood*. Florida, USA.
12. *European Social Reality. Report*. (2007).- European Commission.
13. Garfield F. (2001). *Social gerontology*. Washington: Center for Gerontology and Health Care.
14. Geerlings S. W., Pot M.A., Twisk J.W.R., Deeg D.J.H. (2005). Predicting transitions in the use of informal and professional care by older adults // *Ageing & Society*, Nr. 25, p. 111 – 130.
15. Giddens A. (2005). *Sociologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
16. Ginn J., Fast J. (2006). Employment and Social Integration in Midlife. Preferred and Actual Time Use Across Welfare Regime Types// *Research on Ageing*, Vol. 28, No.6, p. 669 – 690.
17. *Gyventojų skaičius apskirtyse 2008 01 01* (2008). Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
18. Green R.R. (2000). *Social work with the aged and their families*. New York: Adline De Gruyther.
19. Grundy E. (2006). Ageing and vulnerable elderly people: European perspectives // *Ageing & Society*, No. 26, p. 105 – 134.
20. Guogis A. (2000). *Socialinės politikos modeliai*. Vilnius: Eugrimas.

21. Gvaldaitė L., Švedaitė B. (2005). *Socialinio darbo metodai*. Vilnius: Spauda.
22. Hagestad G.O., Uhlenberg P. (2006). Should We Be Concerned About Age Segregation. Some Theoretical and Empirical Explorations// *Research on Ageing*, Vol. 28, No.6, p. 638 – 653.
23. Ivanauskienė V., Varžinskienė L. (2004). Socialinio darbo žinios – socialinių darbuotojų kompetencijos sudėtinė dalis // *Profesinio rengimo tyrimai*, Nr. 8, p. 64 – 71.
24. Jakušovaitė I. (2001). *Medicina ir filosofija*. Kaunas: KMU.
25. Jervis L.L. (2006). The missing family: Staff perspectives on and responses to familial noninvolvement in two diverse nursing home // *Journal of Aging Studies*, Nr. 20, p. 55 – 66.
26. Jones R.L. (2004). “Older people” talking as if they are not older people: Positioning theory as an explanation// *Journal of Aging Studies*, No. 20, p.79-91.
27. Juodraitis A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
28. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
29. Kramer K. (2006). *Šventas menas numirti*. Vilnius: Dialogo kultūros institutas.
30. Lazutka R., Žalimienė L., Mikulionienė S., Andrejeva L., Skučienė D. (2004). Pagyvenusių ir senų žmonių gerovė. Kn.: V. Stankūnienė (sud.) *Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys*. Vilnius: Mokslo aidai.
31. Lemme B. (2003). *Suaugusiojo raida*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
32. *Lietuvių kalbos žodynas* (2005). Elektroninė versija. Vilnius.
33. *Lietuvos gyventojai pagal amžių 2007* (2007). Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
34. Maslauskaitė A. (2004). Lytis, globa ir kultūriniai gerovės kapitalizmo barjerai Lietuvoje// *Sociologija: mintis ir veiksmas*, Nr. 3, p. 39-51.
35. Maslow A. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
36. Matonytė I. (2003). Pilietinės visuomenės tyrimo teorinės perspektyvos// *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 5, p. 39 – 47.
37. Matosevic T., Knapp M., Kendall J., Henderson C., Fernandez J.L. (2007). Care – home providers as professionals: understanding the motivations of care – home providers in England // *Ageing & Society*, Nr. 27, p. 103 – 126.
38. McReadie C., Tinker A. (2005). The acceptability of assistive technology to older people// *Ageing & Society*, No. 25, p. 91-110.
39. Midwinter E. (2005). How many people are there in the third age? // *Ageing & Society*, Nr. 25, p. 9 -18.

40. Mikulionienė S. (2002). Senėjimo demografija. Kn.: N.Večkienė (sud.). *Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos*. Kaunas: Technologija.
41. Mikulionienė S. (2003). Pagarba, diskriminacija, neišprusimas? Požiūrio į senus žmones analizė//*Filosofija. Sociologija*. Nr. 2. P. 59-62.
42. Mikulionienė S., Stankūnienė V., ir kt.(2002). *Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
43. Ogg J. (2005). Social exclusion and insecurity among older Europeans: the influence of welfare regimes // *Ageing & Society*, No. 25, p. 69 – 90.
44. Parkes S. M. (1996). *Bereavement*. London: Sage Publications.
45. Platonas (1999). *Faidonas arba Apie sielą*. Vilnius: Aidai.
46. Poortman A.R., Van Tilburg T.G.(2006). Past experiences and older adults' attitudes: a lifecourse perspective// *Ageing & Society*, No. 26, p. 19-39.
47. Popiežiškoji pasaulietinių reikalų taryba (1998). Pagyvenusių žmonių orumas bei misija Bažnyčioje ir pasaulyje//*Bažnyčios žinios*, 1999 m. liepos 12 d. Nr. 13 – 14.
48. Ruškus J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
49. Schröder – Butterfill E., Marianti R. (2006). A framework for understanding old – age vulnerabilities//*Ageing & Society*, Nr. 26, p. 9 – 35.
50. *Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos* (sud. N. Večkienė)(2004). Kaunas: Technologija.
51. Tereškinas A. (2007). *Esė apie skirtingus kūnus*. Vilnius: Apostrofa.
52. Uscila R. (2005). Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaimuose ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė // *Jurisprudencija*, t. 70 (62), p. 107 – 118.
53. Vincent J., Phillipson Ch., Downs M. (2006). *The Futures of the Old Age*. London: Sage Publications.
54. Žukauskaitė A. (2004). *Kūnas ir technologijos*. Prieiga internetu [žiūrėta 2007.07.22] <http://www.gap.lt/kit>
55. Žalimienė L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
56. Žalimienė L. (2005). *Socialinės globos pagyvenusiems asmenims kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius: LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
57. Майерс Д. (2003). *Социальная психология*. Санкт – Петербург: Питер.
58. Ромм М.В., Андриенко Е.В., Осьмук Л.А., Скалабан И.А. и др. (2000). *Теория социальной работы*. Новосибирск: Изд-во НГТУ.

59. Григорьева И.А. (2001). *Модели человека в теории социальной работы*. Санкт – Петербург: Питер.

Įstatymai ir norminiai aktai

60. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2006 04 20, Nr. 43-1570.

61. LR Socialinių paslaugų įstatymas// Valstybės Žinios, 2006.02.11, Nr.: 17, Publ. Nr.: 589.

62. LR Vyriausybės 2005 m. sausio 10 d. nutarimas Nr. 5 „Dėl nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijos įgyvendinimo 2005 – 2013 metų priemonių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005 01 13, Nr. 5-112.

63. LR Vyriausybės 2006 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 583 „Dėl mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašo patvirtinimo“ //Valstybės žinios, 2006 06 17, Nr. 68-2510

64. LR Vyriausybės 2006 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 978 „Dėl socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ //Valstybės žinios, 2006 10 14, Nr. 110-4163.

**THE SOCIAL PROBLEMS OF THE AGED PEOPLE IN THE SOCIAL CARE HOUSES OF
SIAULIAI COUNTY**

The Master's Degree Thesis

Summary

The social problems of the aged people in the social care houses of Siauliai County are analysed in this paper. The paper is based on the doctrine that the social problems of the aged people in the care house are influenced under the social needs. The problematic questions are reflected in the topicality of this research: 1) what social problems do the aged people in the social care house of Siauliai County have? 2) what are the reasons of these social problems? The aim of the research is to explain the social problems of the aged people in the social care house of Siauliai County. The aim presupposes the next tasks of the research: 1) on the basis of the scientific literature analysis to distinguish the main social problems of the aged people in the care house; 2) to identify the social problems of the aged people in the care house on the basis of operational research; 3) on the basis of the theoretic – hypothetic model to style the questionnaire; 4) to reveal the reasons of the social problems of the aged people in the care house by the empirical research.

The methods of the research are: theoretical (analysis of the academic literature), empirical (the quantitative and the qualitative analysis), statistical.

The theoretical analysis of the research problem shows the reasons of the social problems of the aged people in the care house: the losses and the changes after starting living in the care house. The social problems are influenced under the unmet social needs of the aged people.

The empirical analysis shows the main aspects of the aged people's living in the care house which are influenced upon the social problems: the social needs of the safety, self-support, self-expression and the defective practice of the social workers to answer these needs. The social problems which are influenced under the outer reasons aren't significant.

The analysis shows the reliable coherence upon social problems of the aged people in the care house and the possibility to bring the influence under the living in the care house, the social contacts, the intense communication and the age. There is the proximate cohesion of the satisfaction with aged people living in care house and satisfaction with the social workers practice. These facts confirm the hypothesis of the research.

Priedas Nr.1

***KVIEČIAME DALYVAUTI APKLAUSOJE IR ATSAKYTI Į
KELETĄ KLAUSIMŲ***

Ar Jums visada gera gyventi?

*Su kokiomis
problemomis susiduria
pagyvenę žmonės
globos namuose?*

Apklausa yra **ANONIMINĖ**

Nei vardo, nei pavardės nurodyti nereikia

Atsakydami į klausimus,
ilgai negalvokite,
pasikliaukite pirmine
nuojauta

**NETEISINGŲ ATSAKYMŲ NEBUNA!
YRA TIK NUOMONIŲ ĮVAIROVĖ!**

Apklausa vykdo Šiaulių universiteto magistrantė Rita Abramavičienė
Kilus klausimams, galite skambinti tel. 8-615-93469

Prieš Jus – klausimai ir teiginiai, atspindintys globos namuose gyvenančių senyvo amžiaus žmonių socialines problemas. Anketoje nėra **teisingų** arba **neteisingų** atsakymų. Pasirinkite ir pažymėkite tokį atsakymą, kuris **labiausiai** atspindi Jūsų nuomonę. Vertindami teiginius, pasistenkite kiekvieną pateiktą situaciją įsivaizduoti kiek įmanoma vaizdžiau ir įvertinti, kaip šiose konkrečiose situacijose jaučiatės ar reaguojate. Kiekvienam teiginiui pasirinkite ir pažymėkite tik vieną atsakymą. Nesistenkite padaryti gero įspūdžio ir būkite sąžiningi sau. Svarbiausia, kad atsakytumėte į **visus** klausimus

Jums tinkančius atsakymus pažymėkite kryželiu X arba parašykite savo atsakymo variantą

1. Ar gyvenimas globos namuose skiriasi nuo Jūsų gyvenimo namuose?

- Labai žymiai
- Truputį
- Nesiskiria
- Nežinau

2. Ar Jums prieinama visa informacija apie gyvenimo globos namuose sąlygas ir paslaugas?

- Taip
- Ne
- Nežinau

3. Ar gyvendama (-as) globos namuose, jaučiatės saugi (-us)?

- Taip, visiškai saugi (-us)
- Dažniau saugi (-us), negu nesaugi (-us)
- Dažniau nesaugi (-us), negu saugi (-us)
- Ne, nesijaučiu saugiai
- Nežinau

4. Ar turite galimybę pasirinkti, kokiame kambaryje gyventi?

- Taip
- Ne

5. Ar turite galimybę pasirinkti kambario kaimynus?

- Taip

Ne

6. Kaip sugyvenate su kambario kaimynais?

Nebūna jokių nesutarimų

Kartais kyla smulkių barnių

Nesutariame nuolat

7. Apibūdinkite savo santykius su kitais globos namų gyventojais Galite pasirinkti 2 atsakymų variantus

Santykiai su visais labai geri

Su kai kuriais gyventojais kartais kyla nedidelių nesutarimų

Yra žmonių, su kuriais konfliktuoju nuolatos

Santykiai blogi

Kita (nurodykite) .....

8. Apibūdinkite savo santykius su aptarnaujančiu personalu Galite pasirinkti 2 atsakymų variantus

Santykiai su visais geri

Kartais pasitaiko nesutarimų

Dažnai nesutariu su aptarnaujančiu personalu

Santykiai prasti

Kita (nurodykite) .....

9. Ar globos namuose pakankamai rūpinamasi Jūsų sveikata?

Taip

Ne visada

Ne

Kita (nurodykite) .....

10. Ar Jūs turite Jums reikalingą kompensacinę techniką (vaikštynę, lazda, vežimėlį, akinius ir pan.)

Taip

Ne (nurodykite, ko trūksta) .....

11. Ar nėra kliūčių laisvai judėti globos namų aplinkoje: ar tinkami laiptai, durys, slenksčiai, keltuvai ir t.t.?

Taip

Ne (nurodykite kodėl) .....

12. Ar turite galimybę dalyvauti, priimant Jus liečiančius administracijos sprendimus?

- Taip
- Tik kartais
- Ne
- Nežinau

13. Ar globos namuose turite galimybę pabūti vienas?

- Taip
- Ne visada
- Ne
- Kita (nurodykite) .....

14. Ar globos namuose turite bendraminčių, su kuriais galite pasidalinti savo jausmais ir išgyvenimais?

- Taip
- Ne

15. Ar globos namuose yra galimybė Jums užsiimti mėgiama veikla?

- Taip
- Ne visada
- Ne
- Kita (nurodykite) .....

16. Ar Jums prieinami norimi laikraščiai, žurnalai, knygos?

- Taip, visiškai
- Tik dalinai
- Beveik neprieinami
- Ne
- Kita (nurodykite) .....

17. Ar turite sąlygas tenkinti savo religinius poreikius?

- Taip, visiškai
- Tik iš dalies
- Ne

18. Ar turite sąlygas bendrauti su artimaisiais ar draugais?

- Galiu bendrauti be apribojimų
- Galiu bendrauti tik telefonu
- Panorėjus (-ęš) galiu nuvykti jų aplankyti
- Kita (nurodykite) .....

19. Ar gyvenant globos namuose Jums kyla problemų dėl alkoholio vartojimo?

- Ne
- Kartais
- Dažnai
- Reguliariai

20. Ar gyvendama (-as) globos namuose jaučiatės vertinama (-as)?

- Taip
- Ne visiškai
- Ne
- Kita (nurodykite) .....

21. Ar gyvendama (-as) globos namuose jaučiatės kitokia (kitoks) negu Jūsų bendraamžiai, gyvenantys savo namuose?

- Taip
- Sunku pasakyti
- Ne
- Kita (nurodykite) .....

22. Ar jaučiatės esanti (-is) sena (-as) ?

- Ne
- Tik kartais
- Dažnai
- Visada

23. Jūsų amžius (nurodykite metais) .....

24. Lytis

- Moteris
- Vyras

25. Dėl kokių priežasčių gyvenate globos namuose?

- Nebegalite savarankiškai savimi pasirūpinti
- Neturite kur gyventi
- Dėl sveikatos problemų
- Nenorite trukdyti vaikams
- Kita (nurodykite) .....

DĖKOJAME IR LINKIME SĖKMĖS!

2 priedas

Klausimai ilgalaikės socialinės globos įstaigų vadovams

1. Kaip manote, kas įtakoja senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų atsiradimą ilgalaikės globos metu?
2. Su kokiomis socialinėmis problemomis dažniausiai susiduria Jūsų klientai ir dėl ko jos kyla?
3. Ar, Jūsų nuomone, globos namuose seni žmonės jaučiasi saugūs socialiai, psichologiškai, ekonomiškai?
4. Ar Jūsų institucija visada tenkina senų žmonių poreikius?
5. Ar pasitaiko atvejų, kai dėl objektyvių priežasčių nėra įmanoma patenkinti senų žmonių poreikių?
6. Kokios Jūsų institucijoje teikiamos socialinės paslaugos labiausiai padeda išspręsti senų žmonių problemas?
7. Kaip manote, kokių dar reikėtų socialinių paslaugų?

3 priedas

Ilgalaikės socialinės globos institucijų vizijos, misijos, veiklos tikslai ir uždaviniai

INSTITUCIJA	VIZIJA	MISIJA	TIKSLAI
Žagarės socialinių paslaugų centras, senelių globos skyrius	Rajono pagyvenusių, senų ir neįgalių žmonių mišrių socialinių paslaugų centras su edukacine misija.		Organizuoti mišrių socialinių paslaugų teikimą didinant įstaigos veiklos efektyvumą ir integruotis į bendruomenės socialinių paslaugų infrastruktūrą, tenkinti bendruomenės socialinius poreikius optimizuojant teikiamų paslaugų kiekį ir kokybę, siekti klientų gyvenimo kokybės, integracijos į bendruomenę bei jų savarankiškumo.
Šeduvos globos namai			Ugdyti ar kompensuoti asmens (šeimos) gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. gražinti asmens gebėjimus pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę ar tenkinti asmens gyvybinius poreikius teikiant kompleksinę pagalbą. Suteikti pagalbą asmeniui dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime.
Linkuvos socialinių paslaugų centras	Šiuolaikiška, atvira visuomenei socialinė įstaiga, teikianti įvairiarūšes		Sukurti socialiai pažeidžiamiems gyventojams, socialiai, psichologiškai, ekonomiškai priimtinas gyvenimo

	prieinamas stacionarias ir nestacionarias paslaugas seniems ir vienišiams neįgaliems rajono gyventojams.		sąlygas, atitinkančias Pakruojo savivaldybės galimybes.
Santara, Joniškio Švč. Mergelės Marijos parapijos senelių globos namai	Tenkinti žmonių poreikius, sudaryti palankias gyvenimo sąlygas, grąžinti asmens gebėjimą rūpintis savimi ir integruotis į bendruomenę.	Senyvo amžiaus ir neįgalių žmonių slauga ir globa	Gyventojams teikiamų paslaugų plėtra ir tobulinimas, užtikrinant jų kokybę ir efektyvumą.
Akmenės r. socialinių paslaugų namai	Šiuolaikiška, atvira visuomenei socialinių paslaugų įstaiga teikianti įvairiarūšes stacionarias ir nestacionarias socialines paslaugas pagyvenusiems ir neįgaliesiems.	Teikti kokybiškas socialines paslaugas Akmenės rajono pagyvenusiems ir neįgaliems asmenims, orientuotas į jų poreikius ir skleisti socialinio darbo vertybes bei patirtį.	Kuo efektyviau organizuoti įstaigos veiklą ir gerinti teikiamų socialinių paslaugų kokybę, derinti prie kintančios visuomenės poreikių. Teikti bendrąsias, specialiąsias, paslaugas Akmenės rajono pagyvenusiems ir neįgaliems asmenims.
Liolių senelių namai	Globos namai, sugebantys rūpintis seneliais, tenkinantys jų buitinius, medicininius, socialinius poreikius. Sutartinai dirbanti įstaigos bendruomenė, siekianti globotinių saugumo visuomenėje ir pasitikėjimo ja.	Užtikrinančią gyventojų socialinį saugumą bei integraciją į visuomenę.	Siekti individualios socialinio darbo koncepcijos, pripažįstant veiksnių įtaką konkrečiais galimybės tenkinant pagyvenusių žmonių poreikius. Sudaryti sąlygas globotinių asmeninių ir specialiųjų poreikių tenkinimui. Teikti pagalbą globotiniams, sustiprinant ar atgaivinant jų sugebėjimus socialiniam funkcionavimui ir sudaryti palankias visuomenines sąlygas tikslams siekti. Siekti tobulinti savo organizacijos veiklą, didinti globos namų teikiamos pagalbos veiksmingumą.

<p>Šiaulių miesto savivaldybės globos namai</p>	<p>Modernūs senų žmonių gyvenimo namai, tenkinantys psichologinius, socialinius, ekonominius ir buitinius klientų poreikius, atviri pokyčiams ir naujovėms.</p>	<p>Teikti klientams globos, slaugos ir gyvenimo kokybę skatinančias paslaugas.</p>	<p>Kiekvieno globos namų gyventojų globa, slauga, socialinė ir dvasinė gerovė. Tenkinti gyventojų gyvybinius poreikius ir sudaryti žmogaus orumo nežeminančias sąlygas, kai jie patys savarankiškai nepajėgia to padaryti; Sukurti draugišką visiems gyventojams atmosferą, užtikrinti ramią senatvę; skatinti gyventojų aktyvumą; Sudaryti sąlygas savarankiškumui; Padėti išsaugoti arba atgauti fizines, psichines funkcijas, išspręsti socialines problemas.</p>
<p>Rozalimo senelių globos namai</p>	<p>Senelių globos namai – atvira, su įvairiais socialiniais partneriais bendradarbiaujanti įstaiga, kurioje neįgalūs ir pensinio amžiaus asmenys gyvena visavertį gyvenimą.</p>	<p>Teikti profesionalią socialinę pagalbą neįgaliesiems ir pensinio amžiaus stacionarių paslaugų gavėjams</p>	<p>Tenkinti asmens poreikius teikiant kompleksinę pagalbą. Kompensuoti asmens gebėjimus savarankiškai rūpintis savo gyvenimu. Siekti, kad teikiamos socialinės paslaugos atitiktų kintančius papaslaugų gavėjų poreikius.</p>

4 priedas

Ilgalaikės socialinės globos institucijų vadovų interviu atsakymai

Linkuvos socialinių paslaugų centras

1. Kaip manote, kas įtakoja senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų atsiradimą ilgalaikės globos metu?

Senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų atsiradimą lemia labai daug veiksnių, tokiu kaip aplinkos pakeitimas, socialinio statuso pasikeitimas, žmonių su kuriais bendraujama pasikeitimas, kai kurių funkcijų perdavimas globos namų darbuotojams, artimųjų atskirtis.

2. Su kokiomis socialinėmis problemomis dažniausiai susiduria Jūsų klientai ir dėl ko jos kyla?

Klientai dažniausiai susiduria su adaptacijos sunkumais. Šie sunkumai dažniausiai kyla dėl sunkesnio gebėjimo prisitaikyti naujoje aplinkoje, dėl nenoro bendradarbiauti su globos namų darbuotojais, tu pačių namų gyventojais. Kai kam šiuos sunkumus lemia tam tikros lėtinės ligos, apribojančios jų judėjimo ir bendravimo galimybes.

3. Ar, Jūsų nuomone, globos namuose seni žmonės jaučiasi saugūs socialiai, psichologiškai, ekonomiškai?

Manau, globos namuose senyvi žmonės jaučiasi pakankamai saugūs ekonominiu ir socialiniu požiūriu, tačiau šiek tiek jaučiamas psichologinis nesaugumas dėl įvairių adaptacijos sunkumų, santykių su kitais globos namų gyventojais, personalu.

4. Ar Jūsų institucija visada tenkina senų žmonių poreikius?

Pagal galimybes stengiamės patenkinti žmonių poreikius, tačiau dėl objektyvių preižasčių ne visada tai įmanoma. Kai kada tai neįmanoma dėl ekonominių sąlygų, kai kada dėl globos namų personalo nekvalifikuoto darbo ar tiesiog nenoro padėti ir įsigilinti į situaciją.

5. Ar pasitaiko atvejų, kai dėl objektyvių priežasčių nėra įmanoma patenkinti senų žmonių poreikių?

Pasitaiko, kartais dėl ekonominių, kartais dėl asmeninių problemų.

6. Kokios Jūsų institucijoje teikiamos socialinės paslaugos labiausiai padeda išspręsti senų žmonių problemas?

7. Kaip manote, kokių dar reikėtų socialinių paslaugų?

Galbūt reikėtų įvairesnio laisvalaikio užimtumo, siekti glaudesnio bendradarbiavimo tarp globos namų gyventojų, darbuotojų ir artimųjų.

Žagarės socialinių paslaugų centras, senelių globos skyrius

1. Kaip manote, kas itakoja senyvo amžiaus žmonių socialinių problemų atsiradimą ilgalaikės globos metu?

Socialinių pokyčių pasekmės – senyvas žmogus priklauso nuo kitų žmonių, jis jaučiasi nereikalingas, nemato jokios prasmės. Giminaiciu, draugu, šeimos nariu nebuvimas.

2. Su kokiomis socialinėmis problemomis dažniausiai susiduria Jūsų klientai ir dėl ko jos kyla?

Baime prarasti reikšmingą vaidmenį, tai pagyvenusio žmogaus apsauginė priemonė nuo vienišumo. Sveikatos būklė nulemia seno žmogaus reikšmingą vaidmenį praradimą.

3. Ar, Jūsų nuomone, globos namuose seni žmonės jaučiasi saugūs socialiai, psichologiškai, ekonomiškai?

Taip.

4. Ar Jūsų institucija visada tenkina senų žmonių poreikius?

Jei leidžia galimybės, visada.

5. Ar pasitaiko atveju, kai dėl objektyviu priežasciu nėra imanoma patenkinti senų žmonių poreikiu? Taip, pasitaiko.

6. Kokios Jūsų institucijos teikiamos socialinės paslaugos labiausiai padeda išspręsti senų žmonių problemas?

Ilgalaikė socialinė globa išsprendžia: fiziologiniu ir socialiniu poreikiu tenkinimo problemas.

7. Kaip manote, kokių dar reikėtų socialinių paslaugų?

Reikalingi dienos socialinės globos centrai. Butina plėtoti ir populiarinti savanorišką veiklą.

Akmenės r. socialinių paslaugų namai

1. Kaip manote, kas įtakoja senų žmonių socialinių problemų atsiradimą ilgalaikės globos metu?

Sveikatos sutrikimai, susilpnėjęs gebėjimas prisitaikyti, vienišumas, savarankiškumo stoka, neadekvatus savo galimybių vertinimas (pervertinimas, sumenkinimas), pasitikėjimo stoka.

Socialinės problemos iškyla tokios pat, kaip ir namuose gyvenantiems, tik sprendžiamos jos artimų giminių, žmogus nesijaučia atstumtas, vienišas.

Sugyvenamumo problemos : kiekvienas asmuo ateina su savo gyvenimiška patirtimi, įpročiais.

Patalpų stoka : gyventojai neturi galimybės kambariuose gyventi po vieną (likti vienam tada, kai asmuo to pageidauja).

2. Su kokiomis socialinėmis problemomis dažniausiai susiduria Jūsų klientai ir dėl ko jos kyla?

Adaptacijos : prisitaikymo prie naujų sąlygų sunkumai, susitaikymo su esama padėtimi problemos.

Psichologinės problemos : vienišumas, bendravimo su kitais žmonėmis (ne institucijos darbuotojais ir gyventojais) stoka.

3. Ar, Jūsų nuomone, globos namuose seni žmonės jaučiasi saugūs socialiai, psichologiškai, ekonomiškai?

Taip: sąlygos sudarytos jaustis saugiai, problemos kyla dėl gyventojų gebėjimo atsipalaiduoti, pasitikėti personalu.

4. Ar Jūsų institucija visada tenkina senų žmonių poreikius?

Taip, jei leidžia finansinės galimybės.

5. Ar pasitaiko atveju, kai dėl objektyvių priežasčių nėra imanoma patenkinti senų žmonių poreikių?

Ribojama finansinės galimybės (patalpų stoka, trūksta etatų, priemonių ir pan.)

Žmogiškasis faktorius : dėl mažų atlyginimų sunku surinkti kvalifikuotą personalą, kuris gebėtų tenkinti besikeičiančius gyventojų poreikius.

6. Kokios Jūsų institucijoje teikiamos socialinės paslaugos labiausiai padeda išspręsti senų žmonių problemas?

Bendravimo, užimtumo pagal besikeičiančius poreikius gyventojų ir galimybes.

7. Kaip manote, kokių dar reikėtų socialinių paslaugų?

Plėsti esamas: įvairinti, apimti kuo daugiau gyventojų, sudominti ar pritaikyti specialiųjų poreikių gyventojams.

Šiaulių miesto savivaldybės globos namai

1. Kaip manote, kas įtakoja socialinių problemų atsiradimą ilgalaikės globos metu?

Reikiamų paslaugų stoka, laiko ir galimybių stoka, personalo – specialistų trūkumas, nuolat vykstantys pokyčiai.

Globotiniams formuojasi «išlaikytinių» - vartotojų nuostata. Gyventojai išgyvena izoliacijos, žemos savigarbos, sunkumus, jiems kyla nepilnavertiškumo ir izoliuotumo nuo «tikrojo» gyvenimo jausmas.

2. Su kokiomis socialinėmis problemomis dažniausiai susiduria Jūsų klientai ir dėl ko jos kyla?

Susiduriama su problemomis

- Prisitaikymas prie mažėjančio fizinio aktyvumo ir silpnėjančios sveikatos, prisitaikymas prie ligos ar negalios,
- Prisitaikymas prie sumažėjusių pajamų, nes 80 procentų atskaičiuojama į globos namų sąskaitą,
- Prisitaikymas prie vyro, žmonos ar vaikų netekties,
- Mokėjimas pritaikyti prie savo amžiaus grupės žmonių,
- Patenkinamų gyvenimo sąlygų susikūrimas,
- Adaptacijos problemos,
- Mokėjimas lanksčiai prisitaikyti prie naujų pokyčių ir socialinių vaidmenų.

Problemos kyla dėl žmogaus požiūrio į senatvę, silpnėjančią sveikatą, išankstinę susikurtą nuomonę apie globos namus, gyvenimą juose, asmenybės bruožai turi įtakos, mokėjimas lanksčiai prisitaikyti prie pokyčių, naujo gyvenimo globos įstaigoje, jos vidaus taisyklių ir pan.

3. Ar, Jūsų nuomone, globos namuose seni žmonės jaučiasi saugūs socialiai, psichologiškai, ekonomiškai?

Manau, kad senų žmonių padėtis globos namuose yra individuali. Seni žmonės galbūt jaučiasi saugūs socialiai, dėl teikiamų socialinių paslaugų, saugūs ekonomiškai dėl gaunamos pensijos dalies, suteikto gyvenamojo kambario, tačiau psichologiškai nesijaučia saugūs, nes išgyvena įvairias krizines situacijas (pvz. Liga, negalia, tarpusavio santykiai su kambario kaimynu ir pan.). Globos namuose nėra psichologo.

4. Ar Jūsų institucija visada tenkina senų žmonių poreikius?

Pagal esamas galimybes stengiamasi tenkinti senų žmonių poreikius.

5. Ar pasitaiko atveju, kai dėl objektyvių priežasčių nėra įmanoma patenkinti senų žmonių poreikių?

Taip, pasitaiko dėl nepagrįstų norų.

6. Kokios Jūsų institucijoje teikiamos socialinės paslaugos labiausiai padeda išspręsti senų žmonių problemas?

Medicininis aptarnavimas, globa ir slauga, būsto suteikimas, maitinimas (buitinės), socialinio darbo (informavimo, konsultavimo, atstovavimo, bendravimo, socialinių įgūdžių palaikymas ir pan.).

7. Kaip manote, kokių dar reikėtų socialinių paslaugų?

Reikia psichologinės paramos, kineziterapijos – gydymosi mankštos specialistų, masažistų, darbo terapeutų – ergoterapeutų, laisvalaikio organizatorių – konsultantų.

5 priedas
Operacionalizacija

